

«De unge stille gutta»

Masterstudium i psykososialt arbeid
i helse- og sosialfaglig praksis

Høgskolen i Østfold
avdeling for helse- og sosialfag

Elisabeth Bjerk-Undrum

10. mai 2018

FORORD

Jeg startet som deltidsstudent ved Masterstudiet i psykososialt arbeid i helse og sosialfaglig praksis, ved Høgskolen i Østfold, høsten 2012. Det har trukket ut i tid å komme i havn med dette studiet, men tiden har gjort at denne oppgaven har endret seg og blitt til underveis.

Disse årene har vært fylt med nye ideer, innspill, refleksjoner og stadig nye måter å se ting på. Det har vært en reise av følelser, tanker, refleksjoner, frustrasjon, undring og ny giv.

Jeg vil benytte anledningen til å takke de som har gjort dette masterprosjektet mulig:

Først og fremst vil jeg takke deltagere som har bidratt med sine opplevelser, tanker og erfaringer. For at dere ga av deres tid og erfaringer, på godt og vondt. Dere har vært åpne og ærlige om vanskelige og personlige temaer, og uten dere hadde ikke dette prosjektet vært mulig.

Takk til Forandringsfabrikken som tok min henvendelse på alvor og satte meg i kontakt med disse flotte gutta.

Jeg vil også takke min veileder Ragnhild Fugletveit ved Høgskolen i Østfold. Du har stått på sidelinjen i alle disse årene, sendt mail og purret opp. Gitt innspill, til glede og frustrasjon, hjulpet meg til å tenke nytt, og aldri å gi opp.

Takk til medstudenter, forelesere og lærere ved studiet, som gjorde samlinger og studietiden til gode minner, nyttig samhandling, gode innspill, nye ideer og perspektiver.

En åpen takk rettes til alle som på ulike måter har bidratt, ved å gi meg tid til å drive med dette, som har vist engasjement og støtte i denne prosessen.

Jeg håper at jeg gjennom dette masterprosjektet og med hjelp av det psykososiale perspektivet, har klart å belyse ulike problemstillinger, bryte ned forutinntatthet og antagelser om et svært viktig tema, på en øyeåpnende, god og respektfull måte.

*Vad du säger om mig, Det du tror om mig
Sådan du är mot mig, Hur du ser på mig
Vad du lyssnar på mig, Sådan blir jag
(Pettersen 1987, s. 54)*

Larvik 10. mai 2018

Elisabeth Bjerk-Undrum

SAMMENDRAG

Tittel for mitt masterstudium er: *De unge stille gutta* og har fått følgende problemstilling: *Hvordan kan jeg, som en del av hjelpeapparatet, bistå de stille gutta på veien ut av gutterommet?*

Dette er en kvalitativ studie, og jeg har intervjuet fire gutter, som alle har hatt en stille periode i livet sitt. Jeg har benyttet en fenomenologisk tilnærming for å få fram guttas historier, så identisk og troverdig så mulig.

Målsetting og hensikten med denne studien, er å bidra til ny kunnskap omkring temaet *stille gutter*. Det gjennomgående fokus og tema i denne studien er gutta og deres erfaringer, det psykososiale perspektivet, mannlige rollemodeller, å måtte eller velge å ta på seg roller og masker, familie og venner, skole og nettverk. Dette gjenspeiles også i studiens teoretiske rammeverk.

Oppsummeringen og drøftingen av funnene vil presenteres under tre temaer: *Veien inn i stillheten og usynligheten*, *Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden?* og *Hva kan vi som er rundt de stille gutta i hjelpeapparatet bidra med?*

Noen av hovedfunnene i studien som jeg vil trekke fram her, er det gutta sier om at det må være en person på riktig sted, til riktig tid, når de ønsker hjelp til å komme ut av den stille perioden de har hatt i livet sitt.

Noe av det vi i hjelpeapparatet må gjøre, er å si at vi ser at de har noe å slite med, og opplyse om de ulike stedene de kan oppsøke for å få hjelp, når de selv er klare til det. Det viktigste disse gutta gjør, er å ta tak selv, når de kommer til et punkt der de selv ønsker en endring og når de våger og tre ut av den stille perioden.

ABSTRACT

My master's title is: *The young silent boys* and have been given the main research question: *How can I, as part of the auxiliary aid, assist the silent boys on their way out of the boys-room?*

This is a qualitative study, and I have interviewed four boys, all of whom have had a quiet period in their lives. I have used a phenomenological approach to bring forth the stories of the boys, as identically and credibly as possible.

The aim and purpose of this study, is to contribute to new knowledge about the topic of *the silent boys*. The overall focus and theme of this study is the guys and their experiences, the psychosocial perspective, male role models, having or choosing to take on roles and masks, family and friends, schools and networks. This is also reflected in the theoretical framework of the study.

The summary and discussion of the findings will be presented under three themes: *The road into silence and invisibility*, *What has been important to these boys, on their way out in the world?* and in the end, *What can we do around the silent boys in the help apparatus contribute?*

Some of the main findings in the study that I want to draw here, are what the guys saying that there must be a person in the right place at the right time, when they want help to get out of the quiet period, they have had in their lives.

Some of what we need to do in the auxiliary aid, is to say that we see, they have something to struggle with, and provide information about the different places they can seek for help when they are ready.

The most important thing these guys are doing, is *to grab* when they come to a point, where they themselves want a change.

INNHOLD

FORORD	s. 1
SAMMENDRAG	s. 3
ABSTRACT	s. 4
INNLEDNING	s. 8
Bakgrunn for valg og presentasjon av tema	s. 9
Presentasjon av problemstilling	s. 13
Oppbygging av oppgaven	s. 14
Begrepsavklaring og avgrensning	s. 14
TEORETISK RAMMEVERK	s. 16
Det psykososiale perspektivet	s. 16
Salutogenese	s. 18
Betydningsfulle andre	s. 18
Mannlige rollemodeller og forventning	s. 19
Å ta på seg ulike masker og roller og å finne seg tilrette i samfunn	s. 21

METODE	s. 23
Fenomenologi	s. 23
Semistrukturert intervju	s. 24
Innsamlingsmetode og valg av deltagere	s. 24
Temaguide	s. 26
Gjennomføring av intervju.	s. 28
Forskningsetikk	s. 29
Gyldighet og pålitelighet	s. 30
Transkripsjon, kategorisering og sammenfatning	s. 30
ANALYSEDEL	s. 32
Deltagerne- hvem er gutta?	s. 32
Usynlighet	s. 34
Synlighet	s. 39
Betydningen av relasjoner til andre	s. 41
Venner	s. 42
Skole	s. 44
Familie	s. 46
Mannlige forbilder	s. 47
Andre	s. 49
Hvordan tar gutta tak selv?	s. 51
Hvordan oppfatter gutta seg selv? Før og nå.	s. 54

DRØFTING AV FUNN OG OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER	s. 59
Veien inn i stillheten og usynligheten	s. 59
Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden?	s. 62
Hva kan vi som er rundt de stille gutta bidra med?	s. 66
OPPSUMMERING OG AVSLUTNING	s. 70
LITTERATUR	s. 72
VEDLEGG	
Vedlegg 1: Informasjonsmail	s. 75
Vedlegg 2: Temaguide	s. 76
Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD og bekreftelse på utsettelse	s. 78

INNLEDNING

Ungdom i Norge får det stadig bedre og er mere skikkelige enn noen gang. De røyker mindre, drikker mindre, henger mindre ute i parker, byen og på gatehjørner, de bedriver mindre kriminalitet og er i det store og hele mere skikkelige. De er mer sammen med foreldrene sine og mer hjemme. Det er mange bakenforliggende årsaker og mange måter å se dette på. Dette er funn i de store *Ung i Norge*-undersøkelsene, gjennomført fra 1992-2002, og *Ung i Oslo*-rapporten fra 2015.

Samtidig med denne skikkeligheten til størsteparten av ungdommene, er den gruppen ungdommer som ikke er *så skikkelige* minkende, *men* de har det verre og de er mere ekstreme enn tidligere (Kvalem og Wichstrøm, 2007 og Andersen og Bakken, 2015). Dette er ungdommer som blant annet ikke går på skole og ikke er i arbeid. De har antagelig ikke vært på skolen og svart på denne spørreundersøkelsen heller, og en del av dem var hjemme på gutterommet sitt helt alene, kanskje opptatt med et eller annet spill på nettet. Det er også svært få i hjelpeapparater som klarer å nå disse ungdommene.

*«Hvordan skal vi fange opp ungdommer
som sliter psykisk
når de ikke forteller om det
til venner, foreldre eller andre voksne?»
(Øyfrid L. Moen, 2018)*

Dette er en gruppe gutter som skiller seg fra den forestillingen samfunnet i dag ofte tenker at gutter skal være. For gutter er jo bråkete og jenter stille og forsiktige (Pettersen, 1987). Disse gutta hører også inn under den «lite skikkelige gruppa» som undersøkelsen *Ung i Norge* forsøker å beskrive.

Dette er som nevnt en gruppe gutter vi i hjelpeapparatet ikke rommer og når inn til etter min erfaring, de blir ofte omtalt som *stille*.

Hva vil han da, hva tenker han, hvorfor sier han ikke noe, hva er det som plager han, hvordan skal jeg kunne hjelpe han når han ikke sier noe, hvem er han?

Bakgrunn for valg og presentasjon av tema

Mitt utgangspunkt for denne studien og dette masterprosjektet var den gruppen ungdom som nevnt i innledningen, «ungdom i risiko». De som er utenfor, de som har fått det verre og er mer ekstreme, etter det *Ungdata*-undersøkelsen sier (Bakken, 2014). Som tiden har gått har det staket seg ut en kurs eller en liten marginal gruppe som jeg har interessert meg mer og mer for, *de stille gutta*.

Dette henger også sammen med at jeg brukte tid på å sette meg inn i en del av det den danske barnepsykologen Søren Hertz sier og skriver om det psykososiale perspektivet. Han har skrevet et kapittel i boka *Det diagnostiserte liv* (Brinkmann, 2010) som er kalt: *There is a crack in everything that's how the lights get in*. Gjennom tolkning av dette kapittelet hjalp det meg å tenke litt annerledes om den måten vi tilbyr hjelp på i Helse-Norge i dag. Etter flere gangers gjennomlesing har jeg lært å like denne måten han beskriver det psykososiale perspektivet på svært godt, og jeg finner den måten Hertz beskriver det psykososiale perspektivet på svært dekkende og beskrivende.

Etter å ha lest *There is a crack..* og en forelesing av Hertz ved Høgskolen i Østfolds i januar 2014, fikk dette meg til å reflektere mye rundt mitt masterprosjekt. Hertz snakker om, «den lille glippen» (crack'et) som ungdommen lager, slik at noen kan nå inn med ett eller annet, som kan hjelpe han ut og videre. Dette kan kanskje bidra til at han selv tar tak og klarer å endre på sin situasjon nå han er klar til det. «Denne lille glippen», som en ungdom kan lage til en annen, kan være den muligheten vi får til å bidra og hjelpe han til endring og kan være denne guttens måte å prøve å formidle at han vil og trenger hjelp på. Noe han sier, noe han gjør, som gjør at vi kommer i en posisjon til å bidra med noe.

I boka *Psykososialt arbeid* (Skærbæk og Nissen, 2014) står det at begrepet psykososialt arbeid tilsier at også tjenestemottakernes egen forståelse av sin historie, sin livssituasjon, sine ressurser må inkluderes og en må ha kunnskap om forskjeller og betydningen av ulike faktorer som kulturell tilhørighet, kjønn og alder. For å utøve godt psykososialt arbeid trenger en å ha kunnskap om mer enn teori og se at kunnskap utvikler og utfolder seg sammen med andre i ulike kontekster, systemer og strukturer (Skærbæk og Nissen, 2014).

Vi som tjenesteytere må være nysgjerrige, undrende, empatiske, respektfulle og «lokke frem» mottakers egne ressurser, historier og å tørre å se personen helhetlig. Vi må se den vi skal yte hjelp til i den kontekst de til enhver tid befinner seg. For de stille gutta betyr det kanskje å være tilgjengelig, å gripe den glippen der lyset kommer inn som Hertz (2011) snakker om, og være på rett sted til rett tid.

I tillegg er det slik at det som erfares som en utfordring, er betinget av hvilket verdensbilde man har, hvordan man fortolker og sorterer, hvilke kategorier som benyttes og rammer som settes (Kirkengen, 2007). I følge Hertz (2011) kan det ligge en invitasjon i det som oppleves som utfordrende. Han sier videre at om man forholder seg til omgivelsene med nysgjerrighet og kreativitet, kan det gi uante muligheter.

Jeg har jobbet mange år med ungdom og unge voksne, og spesielt med ungdom plassert i institusjon på tvang etter Barnevernloven. De guttene som ble omtalt som stille der, mistriivdes sterkt på en slik type institusjon. Der var det mange mennesker som levde tett, med nære relasjoner, få valgmuligheter, liten frihet og egentid.

Spesielt er det en gutt jeg tenker på som opplevde seg selv som spesiell, utenfor og han følte aldri at han passet inn. Han var plassert sammen med ungdommer som strevde med vold, kriminalitet og rusbruk. Denne gutten hadde også et rusproblem, men han klarte ikke sammenligne seg med de andre og deres problemer. Denne gutten kom fra en liten plass i bygde-Norge, han elsket rollespill, gaming, leste japanske tegneserier (anime), gikk i svarte klær og institusjonen så på hans klesdrakt, interesse og væremåte, som en del av hans problematikk. Gutten var vanskelig å få i tale, der var vanskelig å se og forstå hva som lå bakenfor hans rusutfordringer. Jeg har hatt denne gutten i bakhodet gjennom hele dette prosjektet, og han er nok etter hvert blitt mitt «bakteppe» i denne studien.

En tilfeldig samtale med en psykolog på et kurs i 2012 dannet noen tanker hos meg om mitt prosjekt. Han var en del av et prosjekt kalt «Ungdom i risiko i videregående skole» i en bydel i Oslo, hvor de jobbet med drop out og hvordan fange opp disse ungdommene på best mulig måte, enten inn i skolen igjen eller til andre kurs og arbeidstiltak.

Vi diskuterte *Ungdata*-undersøkelsen og han hadde tenkt som meg: hva med de andre, de som ikke er omtalt med noen overskrift her? De som faller utenfor alt dette, de vi ser

på som asosiale, introverte, som vi kaller gamere, de som er tyste, de som bare blir borte fra skolen og som vi forgjeves prøver å få tak i, *de stille guttene*.

Disse gutta er ikke nevnt i disse undersøkelsene og de er kanskje blant de som ikke var på skolen den dagen dette skjemaet ble fylt ut.

Dette var den gruppe unge som de i «Ungdom i risiko i videregående skole»- prosjektet strevde mest med å få tak i, få hjulpet og få gjort noe for. Psykologen jeg snakket med kunne fortelle at disse gutta hadde de ikke tenkt på når de startet opp prosjektet, men de var til et stort hodebry etterhvert som det hadde gått litt tid.

Jeg har ikke lyktes med å spore opp denne psykologen i etterkant. Det skulle vært interessant å diskutere dette videre med han, etter de intervjuene og samtalene jeg har hatt med gutta i dette prosjektet.

Jeg har i tiden jeg har jobbet med dette masterstudiet søkt mye rundt på nett etter artikler og annet som kan omhandle noe med stille gutter. Jeg fant for noen måneder siden en meget interessant artikkel i *Tidsskrift for helsesøstre* (nr. 1, 2014) skrevet av helsesøster Mildrid Stien. Hun skriver om at dagens samfunn, hvor mansrollen er i stor endring, trenger gutter kanskje mer enn noen gang gode rollemodeller og farsfigurer, for å bygge opp en god og trygg maskulinitet, der det er rom for å vise sin sårbarhet. Her leste jeg også at Asker kommune arrangerer hvert år en egen «Guttekonferanse» for gutter i 10. klasse og temakveld for menn som oppdrar gutter, med mål om å formidle kunnskap om gutters psykiske helse. Jeg har søkt etter flere slike tilbud og de finnes noen steder rundt i Norge, men de er ikke mange.

Jeg har også funnet en mannlig helsesøster, *Helsebror Andersen*, som han kaller seg, som jeg har vært i kontakt med i april 2018. Han jobber i bydel Frogner i Oslo og de har tilrettelagt et tilbud for gutter spesielt og de åpnet i 2017 en egen helsestasjon med egne åpningstider kun for gutter (www.familieklubben.no/helse/mange-er-laert-opp-til-at-store-gutter-graater-ikke/358).

Andersen sier at disse gutta må blir sett, hørt, spurt og de må ikke minst, ha et sted de kan gå og snakke med noen. De må ha noen andre å spørre og snakke med enn de andre

gutta i kameratgjengen, hvis de er del av en gjeng. Noen annen enn sine foresatte til å gi barna sine råd og veiledning.

«Guttene er ofte oppdratt til at man må «ta det som en mann». De er ikke vant til å snakke om vonde følelser, og læres opp til at «store gutter gråter ikke». Jeg er sikker på at dette er i ferd med å endre seg, men mye henger fortsatt igjen».

(Andersen, 2018).

Andersen sier at det er et økende problem for gutta når det angår både drop out fra skolen, selvmord, økende rusproblematikk, flere psykiske helseproblemer og det er synlig at gutter ikke oppsøker skolehelsetjenesten like ofte som jenter. Han er opptatt av at vi må få formidlet at det ungdommene velger å holde inni seg, *fordi* man er gutt eller mann, slike normer gjelder ikke lengre. Vi må oppfordre til å snakke om utfordringer og problemer, særlig rundt dette med psykisk helse. Vi må gi de unge guttene større trygghet i det å snakke om følelser og tanker, og de må styrkes i troen på at de er verdt noe, og at noen vil høre på dem. Gutter har behov for å snakke om de reaksjoner de får og som oppstår som følge av hva de opplever i livet, akkurat slik som jenter har.

For meg var det i 2012 et helt bevisst valg at det var akkurat *Masterstudium i psykososialt arbeid* jeg ønsket å starte på. Etter videreutdanning i *Tverrfaglig psykososialt arbeid med barn og unge*, var dette en retning som engasjerte meg og som hjelper meg i møte med ulike mennesker og problemstillinger i min relasjon til andre på jobb, så vel som i hverdagen. Dette bidrar til å gi meg en videre forståelse av de menneskene jeg møter og de utfordringer de står i, det hjelper meg til å være mer undrende og ikke å være så «het på ballen» og gå rett på løsning og tiltak, som jeg har nevnt tidligere.

I dag jobber jeg i et oppsøkende samhandlingsteam, med mennesker som sliter med sammensatte utfordringer i forhold til rus- og psykisk helse. Jeg synes vi som står i en hjelperolle er blitt flinkere til å prøve å se hva som kan ligge bak utfordringene og

problemene menneskene vi står overfor sliter med, men at vi ofte blir for fokusert på løsning og tiltak, og at hjelpen, systemene og menneskene skal passe inn i et behandlingsforløp, en ramme eller et skjema.

Presentasjon av problemstilling

Gjennom søk jeg har gjort etter litteratur om dette temaet har jeg funnet lite som direkte omhandler stille gutter. I samfunnet i dag har vi en forståelse og forventning om at gutter er tøffe og bråkete, og jenter; de kan være stille, sjenerte og forsiktede.

De utagerende ungdommene fanger lettere oppmerksomheten med sin væremåte. Sørli (2000) skriver om klare forskjeller mellom gutter og jenter hva angår atferdsproblematikk i boka *Alvorlige atferdsproblemer*. Gutter tenderer til mer bruk av vold og utadrettet atferd, jenter er mindre konfronterende og har et mer innadrettede mønster (Sørli, 2000).

Men det er ikke alle gutter og jenter som passer inn i denne forventningen og malen. Stille jenter kan ses på som søte, sjenerte, veloppdragne og tilbakeholdne. Stille gutter kan derimot bli omtalt som mystiske, «emo», annerledes, introverte, spillende, lite tilgjengelige, feminine, rare og umulig å snakke med.

Med denne forforståelsen av forskjeller på gutter og jenter, og som beskrevet i innledningen og bakgrunn for oppgaven, har mitt masterprosjekt fått følgende problemstilling:

«Hvordan kan jeg, som en del av hjelpeapparatet, bistå de stille gutta på veien ut av gutterommet?»

Jeg vil forsøke å belyse og svare så godt det lar seg gjøre på denne problemstillingen ved hjelp av funnene i datamaterialet og drøfte dette sammen med anvendt teori og mine refleksjoner i drøftingsdelen senere i oppgaven.

Oppbygging av oppgaven

I denne oppgaven vil jeg først ha en *innledning* hvor jeg presenterer bakgrunn for oppgaven, hvorfor jeg har interessert meg spesielt for dette temaet, og presentasjon av problemstillingen. Videre vil det være et kapittel om det *teoretiske rammeverket* som inneholder anvendt og relevant teori. Neste kapittel vil omhandle *metode* som inneholder studiens design, valg av metode, rekruttering, deltagere og utarbeidelse av temaguide.

I kapitlet om *analyse* presenteres deltagerne nærmere, og videre formidles selve gjennomføringen av intervjuene, transkripsjon, analyseprosessen, og det gis en presentasjon av studiens empiri og funn i datamaterialet. Funnene presenteres under følgende temaer: *Usynlighet, Synlighet, Hvor viktig er de som er rundt gutta? Hvordan tar de tak selv, og til slutt Hvordan oppfatter gutta seg selv? Før og nå?*

Deretter vil det komme et kapittel med *refleksjoner og drøfting av funn* basert på tidligere presentert teori. Drøftingen vil holdes til tre temaer: *Veien inn i stillheten. Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden og Hva kan vi som er rundt de stille gutta bidra med?*

Til slutt er det et kapittel med oppsummering og avslutning.

Begrepsavklaring og avgrensing

Jeg har som nevnt flere ulike forskningsspørsmål og en temaguide for å hjelpe meg å få fram guttas ulike historier, tanker og betraktninger, og derigjennom tilstrebe og besvare oppgavens problemstilling.

Det psykososiale perspektivet vil være i fokus, ettersom søken etter forståelse vil favne og forstås som et resultat av mellommenneskelige forhold, samspill og kultur (Skærbæk og Nissen, 2014).

Jeg søkte en stund etter flere gutter å intervju, da jeg ønsket å ha flere deltagere. Et par av de som jeg fikk kontaktinformasjon til og forsøkte å kontakte, svarte ikke opp igjen, og jeg har da valgt og ikke å legge mer press på dem.

Jeg kontaktet, som beskrevet tidligere, flere organisasjoner som jeg tenkte kunne ha kontakt med gutter som hadde hatt en *stille periode i livet*. At gutta derfor har hatt kontakt med og ser på Forandringsfabrikken som en stor del av sin prosess i å komme ut av den stille perioden og få hjelp, er derfor ikke tilfeldig. At jeg kun fikk deltagere fra Forandringsfabrikken er dog tilfeldig.

To av gutta er blitt venner gjennom sitt engasjement i Forandringsfabrikken, og deres samtale og svar bærer noe preg av dette. De ønsket av ulike årsaker å stille opp sammen, og jeg erfarte underveis at det var vanskelig å få et godt intervju med disse to samtidig. Den ene deltageren dominerte samtalen betydelig mer enn den andre, som gjorde at det ble utfordrende at begge gutta fikk sagt noe om de ulike punktene i temaguiden.

Det synes nyttig å forklare og definere hva jeg legger i noen av begrepene som vil bli brukt videre i studien:

Stille gutter, stille periode, usynlig: dette er perioder og situasjoner som gutta har opplevd i kortere eller lengre perioder, hvor de av ulike grunner, selv har valgt å trekke seg unna, eller at de har blitt skjøvet ut av andre. Å være usynlig er ikke sammenfallende med at ingen ser dem, men at gutta forsøker å unndra seg oppmerksomhet når de er sammen med andre. Gutta sier selv, at dette er perioder i livet deres som har vært vonde og vanskelige.

Hjelpeapparatet: dette kan være ansatte i kommune, private aktører, fosterhjem og spesialisthelsetjeneste. «Proffer» og ansatte i Forandringsfabrikken ble av gutta omtalt både som venner, nettverk og for noen av dem, som en del av hjelpeapparatet.

Andre begreper som benyttes, vil bli definert fortløpende der de blir brukt i teksten.

TEORETISK RAMMEVERK

Litteratur- og forskningssøk er gjennomført i to ganger. I september 2013 på studiets bibliotekdager på Høgskolen i Østfold og våren 2015. Jeg brukte sider som Oria.no og Google scholar for å se etter ulike artikler og andre masteroppgaver for innspill og ideer, Academic, Idunn for norske artikler. Både engelske og norske søkeord er benyttet.

Det psykososiale perspektivet

Denne oppgaven inngår i Masterstudium i psykososialt arbeid, hvor det bør tilstrebes å ikke se hvert menneske som noe «gitt eller fast». Mennesket påvirker og påvirkes kontinuerlig på alle plan og vi er stadig i bevegelse, og forståelse må søkes gjennom ulike teorier og perspektiver. For å utføre godt psykososialt arbeid må hjelpere og behandlere være i stand til å se hver enkelt pasient i relasjon til livsløp og i sosial situasjon og ikke la diagnosen redusere den hjelpetrequende til et objekt (Skærbæk og Nissen, 2014).

For å imøtekomme kompleksiteten, må en ved anvendelsen av psykososialt perspektiv både ta høyde for faglig, politiske og etiske sider som påvirker mennesket, og diskutere hvilken type innsats og handlingskompetanse en er i behov av i møte med utfordringer (Skærbæk og Nissen, 2014).

Menneske vil alltid være et resultat av samspill mellom indre og ytre forhold, og at mennesket selv er en aktiv medvirkende part i samspillet. For å kunne forstå mennesker og hvorfor man er som man er og gjør som man gjør, skal jeg belyse ulike teoretiske perspektiver for å forsøke å besvare min problemstilling. Teoriene kan vise til at det er samsvar og dette kan ivareta forståelsen og deltagerens opplevelse i møte med hjelpeapparatet (Skærbæk og Nissen, 2014.)

Søren Hertz er en dansk barne-og ungdomspsykiater som har gitt ut boken *Nye perspektiver og uante muligheter* (2013). Han skriver at et møte med en i hjelpeapparatet, skal gjøre en forskjell og at vi i hjelpeapparatet har ansvar for dette. Hvordan man jobber psykososialt beskriver han som et bio-psyko-sosialt og antropologisk perspektiv. Mennesket er et biologisk, psykologisk og sosialt vesen, som påvirker og påvirkes.

Hertz (2013) beskriver også at individet *aldri kan forstås isolert, men alltid i relasjon, i samspill, i kontekst og i mulig forandring. Vi må alltid undersøke endringspotensialet. Det må gjøres i møte med mennesket og i dialog, og det problematiske må ses i lys av det beste.* Problemadferd er symptomer, som for eksempel rusbruk eller det å være stille og trekke seg unna. Det handler om å finne ut hva årsaken er som gjør at man gjør som man gjør eller er som man er (Hertz, 2013).

Vi i hjelpeapparatet må ha evnen til å se hele menneske. Betydningen av å vise tilstedeværelse og håp og det som går utover det som brukeren hadde forventet. Å gi brukeren den opplevelsen av å bli sett på som mer enn sin sykdom og sin diagnose. Hertz (2013) skriver at behandling ikke må reduseres til ord, men følges opp av handlinger; det er med på å utgjøre en forskjell. Hjelperen må kunne engasjere seg, bistå og delta sammen med brukeren og ved å følge opp og være fysisk tilstede vil kunne føre til positive erfaringer. For å få til å utgjøre en forskjell, er vi nødt til å jobbe med menneskets iboende resursser og uante muligheter. Troen på at mennesket er et subjekt med egne meninger og ikke et objekt i en statisk tilstand. Det å tørre å undre seg, vise omtanke og være nysgjerrig, kan åpne opp for nye forståelser av brukeren (Hertz, 2013).

Salutogenese

Salutogenese kan forklares med god folkehelse tross risiko, og å forstå sammenheng mellom sosiale forskjeller og god helse. Det er en aktiv prosess der positiv fungering utvikles og en legger vekt på de prosessene som bringer oss fremover mot friskhet og velvære (Borge, 2003).

Aron Antonovsky (1991) beskriver salutogenese som de handlinger som fremmer og styrker helse, altså en prosess på veien fra uhelse til helse. En salutogen tilnærming vektlegger positive ressurser for helsen framfor årsaken til sykdom (Mæland, 2005). Antonovsky (1991) innførte begrepet «sense of coherence», som er oversatt til «opplevelse av sammenheng» som svaret på salutogenese. Han mener at mennesker som har en slik opplevelse av sammenheng vil kunne mestre belastninger bedre og komme styrket ut av det.

Han utviklet teorien om salutogenese som en motvekt til patogenese, som vektlegger risikofaktorer og årsaker til sykdom. Motsatt vil derfor være at de mennesker som opplever å føle liten opplevelse av sammenheng, kan bli redusert av en slik belastning. Det enkeltes menneskes ressurser vil derfor gi ulike grunnholdninger i møte med forskjellige hendelser i livet. Noe av det som kan ha betydning er for eksempel hvordan man har vokst opp, økonomi og familiesituasjon. Antonovsky knytter mestring til opplevelse av sammenheng hvor tre sentrale komponenter fra det som fremmer helse er i fokus; håndterbarhet, mening og forståelse (Borge, 2003).

Betydningsfulle andre

Utviklingspsykologien har de siste årene vært mer opptatt av at barn og unge utvikler seg som en del av sine omgivelser i et nettverk av de menneskene som er rundt dem. Dette nettverket består av både omsorgspersoner og andre, som besteforeldre, søsken, lærer og venner, eller andre som blir viktige for den unge (Furman, 2000). Etablering av gode relasjoner for barn og unge er ofte en beskyttende faktor og kan være med på å

dempe de utfordringene ungdommen har hjemme. Når ungdom får være med betydningsfulle andre, kan han enten få laget litt avstand til sine utfordringer eller han kan få pratet om dem (Borge, 2003).

Positive opplevelse sammen med betydningsfulle andre er viktig for barn og unge, og i Borge (2003) står det at vi en må ta større hensyn til barnets alder og kjønn om vi skal klare å forstå hvordan den unge opplever situasjonen han står i.

Mannlige rollemodeller og forventninger

Som nevnt tidligere i oppgaven ble noe av min interesse for å ha *stille gutter* som tema i mitt masterprosjekt, vekket av en gutt jeg møtte i forbindelse med jobb for en del år siden. Hans stadige higen etter å tilpasse seg guttegjengene, å være en av gutta og for så å ikke lykkes med det. Dette førte til at han trakk seg unna, inn i seg selv, unna skole og foreldrene og inn på gutterommet. Der var han i flere år inntil til barnevernet bokstavelig talt dro han ut av senga og han ble plassert på en ungdomsinstitusjon. Foreldrene hadde gitt opp å nå inn til gutten. Han hadde låst døra til gutterommet, og de var bekymret for hva som foregikk der inne. Som gutten sa etter at jeg hadde blitt godt kjent med han: *det er ikke lett å være homo, hete (navn) og bo i (sted)*. Men dette mente han at ingen noen gang hadde forsøkt å spørre ham hvordan han hadde det, hva han egentlig slet med. Han fikk bare beskjed om å skjerpe seg. Han var i en sårbar ungdomstid, 16 år, han var mye plaget med angstanfall, han forsøkte å finne sin egen identitet, han hadde for ham et «rart og sjeldent» navn og bodde på en liten plass i ei bygd på Østlandet. *Jeg er ikke Ola fra Oslo liksom, det hadde vært mye enklere*, uttalte han en gang.

Jeg har også nevnt at gutten aldri følte at han passet inn på en ungdomsinstitusjon der han bodde og var tvangsplassert sammen med andre ungdommer som slet med rus og kriminalitet. Han var plassert sammen med de mest bråkete og voldsomme gutta han kunne tenke seg. Det var ingen som hadde respekt for at han ikke var en typisk gutt, slik vi i samfunnet i dag liker å se det, at jenter er stille og forsiktige, gutter er bråkete.

Flere psykologer har tidligere ment at det var mor som var viktig for de små barna, at far spilte en ganske overflødig rolle de første årene barnet lever. Far ble omtalt som «et vesen fra en annen planet, med hårete hake» og et ansikt som ble presset opp i babyens ansikt innimellom (Purvis, 2002). Forskningen har nå endret retning og nyere studier viser at fars rolle i disse første leveårene påvirker og er med på å utvikle disse guttebarna for machorollen (Purvis, 2002). Enkelte forskere hevder at fedres fravær i småbarnstiden kan gjøre guttebarna mindre tillitsfulle og gi dem dårlig selvfølelse. Fars tilstedeværelse påvirker også hvordan gutter utvikler seg og blir trygg på sin seksuelle identitet. En tidligere norsk studie viser til at åtte - ni år gamle gutter utvikler en rar blanding av feminitet og tøffhet hvis fedrene til disse guttene var sjømenn og var borte i over ni-ti måneder i året (Purvis, 2002). Purvis (2002) sier videre at det er viktig at far er en god rollemodell og kan formidle til guttebarna at de «både kan være fysisk sterke og lukte på blomstene som oksen Ferdinand».

En amerikansk studie av gutter mellom 12 og 17 år fra år 2000, som omtales i *Fra boyz til menn* (Purvis 2002), kommer det fram at gutter med dårlig forhold til far inntar mer rusmidler, alkohol og tobakk enn de som oppgir å ha et godt forhold til sin familie. Et svakt far-sønn forhold økte risikoen for inntak av rus med hele 68 prosent, og ca. 50 prosent av gutta som deltok i studien, oppga å ha et dårlig forhold til far.

Noen gutter kan også reagere med å bli tøffinger i et desperat forsøk på å finne sin maskuline identitet, eller de sammenligner seg og strekker seg etter mannlige actionhelter, i fravær av far eller få gode mannlige rollemodeller (Purvis, 2002). En tenåringsgutt med en mannlig rollemodell som ikke oppfyller rollen sin godt nok, kan risikere å gå inn i puberteten med en forvirret seksuell identitet og selvfølelse. Guttene kan legge et lokk på aggresjonen som kan gi seg uttrykk på flere ulike måter som lite interesse for skole, lite respekt for autoriteter, lav moral, økt risiko for å utvikle psykiske problemer, og det kan også komme til uttrykk gjennom raseri (Purvis, 2002). Gutter og unge menn har behov for ulike mannlige forbilder om de skal finne sin egen personlighet (Corneau, 2000).

Å ta på seg ulike masker og roller og å finne seg tilrette i samfunnet

Når man tar på seg andre roller og masker, gjør man dette både bevisst og ubevisst. Mennesker har lett for å kopiere holdninger, reaksjoner og væremåter, og av og til gjør man dette fordi man bærer på en frykt for å bli oppfattet som annerledes eller sosialt marginalisert. En rolle sier noe om hvordan man forventer at en person oppfører og ter seg i ulike settinger (Frønes, 2007).

Mennesker har alltid et sett med roller som en bekler, avhengig av jobb, skole, venner og familie. Man oppfattes ulikt på de ulike arenaer. Hvordan man skal reagere, oppføre og te seg i ulike situasjoner og hvordan andre mennesker reagerer på dette, læres gjennom samvær med andre på samme alder (Frønes, 2007). At barn oppfatter andre barn som «like» dem selv, gjør at barna lærer både andre og seg selv å kjenne, og dette blir et sted barna kan validere og prøve ut sine egne meninger og verdier (Frønes, 2007). Noen ganger kan det å spille og å ta på seg en rolle også være en strategi for å slippe unna noe eller å oppnå noe (Bø og Shiefloe, 2007). Goffman (1971) i *Gatekapital* legger vekt på at en person i møte med en annen vil tilpasse sine handlinger for å gjøre inntrykk på den andre (Sandberg og Pedersen, 2009).

Et av funnene i *TOPP - studien* til Folkehelseinstituttet (2007) er at det kan være ganske vanlig at ungdom i perioder strever med å finne seg til rette med alle de krav og forventninger som stilles fra de som rundt dem. Det være seg foreldre, lærere, venner og andre. De kan også streve med å finne sin plass i forhold til jevnaldrende og i forhold til sin egenutvikling og identitetsutvikling.

Når ungdom sliter med dette kan det oppstå en del emosjonelle plager som kan ses som opplevelse av tristhet, bekymring, engstelse eller uro. Dette er plager som ikke nødvendigvis fører med seg flere utfordringer, men som kan føre til problemer som angst, depresjon og spiseforstyrrelser. Det kan være vanskelig å se hva som er normale reaksjoner og hva som er mer alvorlig og som kan utvikle seg negativt over tid.

I ulike undersøkelser de siste ti årene melder gutter om sterkere nedgang i ensomhet enn det jenter gjør, men guttene sier at ensomheten er større når de mangler sosial tilhørighet, og for jentene er det å ikke å ha en bestevenn, det som bringer fram ensomhetsfølelsen (Bøe og Shiefloe 2007). Gutta i undersøkelsene sier at de har sjeldnere kontakt med sitt nettverk, og studier viser at deres nettverk ofte er mindre enn jenters. Gutters nettverk består av mer jevnaldrende av samme kjønn enn jenter, som inkluderer flere barn og voksne, og det er mere likt mellom kjønn. Gutta har også færre familietilknytninger i sine nettverk.

Kaufmann (1991) i *Sosiale landskap og sosial kapital* (2007), sier noe om viktigheten av at barn og unge får oppleve en varm og trygg nærhet til sine omsorgspersoner, for at de skal ha den riktige utviklingen på alle områder i livet. Han viser også til andre studier som sier at psykososiale problemer ofte går igjen i enkelte familier (Frønes, 2007).

I motsetning til tidligere, for kanskje 30 år siden, er det i dag færre voksne som befinner seg i barnemiljøer. Det er færre nabokoner som ser leken i gata, samspillet mellom naboungene og få øyne som tilfeldigvis føler med. Om det ikke er voksne øyne og stemmer som sier ifra noe sted, kan en negativ utvikling som har startet være vanskelig å bremse eller stoppe (Frønes, 2007).

En gruppe gutter ser ut til å ha store problemer med overgangen til voksenrollen i dagens samfunn. Det kan virke som at overgangen til et samfunn med mer vekt på kunnskap en tidligere, medfører en ny situasjon for de guttene som tidligere ikke tilpasset seg skolesystemet. I industrisamfunnet hadde man bruk for de som falt utenfor på grunn av ulike vansker på skolen, og at de ikke hadde tilpasset seg skolesystemet ble uviktig i så måte. Dette påvirker mange gutter og unge menn, de enkelte rollene som man hadde i industrisamfunnet, som gjorde menn av de fleste gutter, er nå oppløst i kunnskapssamfunnet (Frønes, 2007).

METODE

Mitt mål med dette masterprosjektet er å belyse den enkeltes deltaker sin opplevelse, erfaring, tanker og følelser. I tråd med det psykososiale perspektivet vil forståelse søkes på flere nivå, fremfor en forklaring. Jeg vil holde fokus på deltagerne og tilstrebe å innta en «ikke vitende» posisjon og på å stille åpne spørsmål etter en temaguide og ikke lete etter svar (Lundby, 1998).

Metoden jeg har valgt for å kunne besvare min problemstilling, er et kvalitativt forskningsintervju med en fenomenologisk tilnærming. Kvalitativ forskningsmetode har den hensikt å forstå menneskelige egenskaper slik som erfaringer, opplevelser og holdninger. Det er en systematisk innhenting av menneskers levde erfaringer som skrives ned i tekst (Malterud, 2013).

Det å komme deltagerne hverdagslige virkelighet så nær som mulig uten fordommer, ville kunne gjengi deltagerne levde erfaringer på en fenomenologisk måte (Nyeng, 2012). Det vil derfor være en erfaringsvitenskap om hvordan mennesker opplever sin livsverden (Kvale og Brinkmann, 2009).

Kvalitativ metode kjennetegnes også av mer nærhet til den som intervjuer, det kreves og forventes etiske refleksjoner rundt forskningsprosessen. Metoden åpner for fleksibilitet og gir forskeren mulighet til å tilpasse intervjuet underveis (Johannessen m.fl., 2010).

Fenomenologi

Narrativ eller fortellende kunnskap har vokst fram i tråd med en fenomenologisk virkelighetsoppfatning. Fenomenologi betyr læren om fenomener og de menneskelige erfaringer slik de viser seg og kommer til uttrykk. Den narrative forståelsens hensikt er å formidle viktige erfaringer og skape mening gjennom et språk og en form som er egnet (Lundby, 1998).

Dette er i motsetning til naturvitenskapen, som har til hensikt å forklare hendelser og å finne logiske sannheter og sammenhenger. Guttas fortellinger om den stille perioden i

livet sitt, er fenomenologiske beskrivelser av betydningsfulle erfaringer (Malterud, 2013).

Det fenomenologiske perspektivet er relevant for min studie, ettersom det er fokus på deltagerens opplevelser og erfaringer som søkes. Målet med dette er å få økt forståelse av og innsikt i andres livsverden. Begrepet livsverden blir innenfor fenomenologien definert som en systematisk innhenting av menneskers levde erfaringer som skrives ned i tekst (Malterud, 2013). I forskningssammenheng vil man ved fenomenologisk tilnærming søke å forstå og beskrive hvordan informantene opplever et fenomen eller sin verden (Kvale og Brinkmann, 2009).

Semistrukturert intervju

Jeg har benyttet et kvalitativt forskningsintervju for å innhente data, og for å strukturere intervjuet utformet jeg et rammeverk - en temaguide. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009), skal forskningsintervju inneha et bestemt formål og en bestemt struktur, ellers skal det foregå som en vanlig samtale. En semistrukturert temaguide, er en planlagt og fleksibel guide som går mer over i en samtale hvor man benytter seg av temaer fra dagliglivet, som skal forstås ut fra deltagerens eget perspektiv. Denne intervjuformen ligger nært opp til en slags samtale i dagliglivet.

Formålet med kvalitativt forskningsintervju med fenomenologisk forståelse var at jeg ønsket å fokusere på deltagerens livsverden ut fra deres opplevelser og ståsted. Deres opplevelser beskrives da som en erfaringsvitenskap (Kvale og Brinkmann, 2009).

Innsamlingsmetode og valg av deltagere

Da jeg startet opp med dette prosjektet, ønsket jeg å få gutta i tale slik at de kunne si noe om sine egne erfaringer og at jeg kanskje kunne få en økt forståelse for hva jeg som en del av hjelpapparet kunne bidra med.

I forhold til mitt tema og min problemstilling, tenkte jeg når jeg startet opp med dette prosjektet, at det går litt i mot å få frem det psykososiale perspektivet, og intervjuet

en - og - en deltager etter en strengt oppsatt intervjuguide med mange spørsmål.

Intervjuet kan farges mye av tilhøreren, i dette tilfelle meg. Jeg tenkte da at det ble vanskelig å få frem guttas historier og refleksjoner.

Jeg valgte også på bakgrunn av dette å se bort ifra muligheten til å intervju ansatte i hjelpeapparatet, som kunne si noe om sine erfaringer med å jobbe med gutter som har vært stille, og som har forsøk å nå inn på gutterommet.

Jeg tenkte at ved å snakke med gutta hver for seg ville jeg mest sannsynlig få de refleksjonene jeg ville ha, da det kan være lettere å stille lukkede spørsmål, etterspørre og grave mye i svarene deres og styre samtalen, og det var ikke min hensikt med dette prosjektet. Jeg ville høre *historiene*, og da aller helst direkte fra de stille gutta.

På den annen side kan man si at de som stiller opp til et intervju, de vil noe, ønsker å fortelle og har noe de vil si. Dette sier Brede også under intervjuet: *når jeg får slike henvendelser, så tenker jeg meg om, hva kan jeg si her?*

Deltagerne snakker under intervjuet om noe som har skjedd tidligere i livet, og de ser da tilbake på en periode i livet hvor de selv sier de var stille, og en kan derfor si at samtalene har et retrospektivt perspektiv.

På bakgrunn av dette og at jeg tenkte at det ville få frem deres historier på en god måte, ønsket jeg meg i utgangspunktet et fokusgruppeintervju med gutter/unge menn som av hjelpeapparatet eller andre hadde blitt sett på som stille. Jeg tenkte at det var fornuftig i forhold til samtykke at de var over 18 år, og en fordel med dette kan være at deltagerne antagelig har tilegnet seg nye måter å se ting på, og kan komme med god eksempler og historier som kan belyse mitt tema. Noen av gutta vil kanskje mene at de hadde problemer som det burde vært tatt tak i, men at ingen nådde inn. Noen ble kanskje fanget opp, noen vil kanskje si at de ble påtvunget hjelp til noe som ikke var et problem. Historiene er like mange som det er deltagerne, tenker jeg.

Det skulle vise seg at det ble vanskelig å få nok gutter til å ha en fokusgruppe, og det ble naturlig å intervju gutta en - og - en likevel. To av gutta formidlet at de ønsket å stille opp samtidig og bli intervjuet sammen, som nevnt tidligere.

Jeg tok kontakt med ulike organisasjoner som kunne tenkes å ha eller hatt kontakt med gutter som har vært omtalt som stille. Jeg fikk etterhvert svar fra Forandringsfabrikken, og de satte meg i kontakt med fire gutter. Mitt ønske og kriteriet til Forandringsfabrikken var at gutta hadde hatt en periode i livet sitt hvor de hadde vært stille.

Forandringsfabrikken er en ideell stiftelse, og deres filosofi og grunntanke er at barn og unge har mye kunnskap om livene sine, og at de er like mye verdt som de voksne. De er opptatt av at barn og unge trenger kjærlighet, de må bli trodd og tatt på alvor. Forandringsfabrikken sine verdier er: *åpenhet, ydmykhet, medbestemmelse og kjærlighet*, og de skriver på sin nettside at de ønsker «å forandre med varme» (www.forandringsfabrikken.no).

De ansatte i Forandringsfabrikken kalles fabrikkarbeidere og proffer. Proffene er ungdommer som selv har erfaring med blant annet barnevern, psykisk helse og skole, som bidrar til ny kunnskap og anbefalinger inn til blant annet Stortinget. De skriver anbefalinger og publikasjoner etter å ha innhentet informasjon fra barn og unge med erfaringer fra møte med barnevern og skole gjennom ti år. Forandringsfabrikken arrangerer blant annet «Profftreff» for ungdommene rundt i landet, temakvelder med blant annet prategupper og temakvelder, slik som gutta beskriver senere i studien, og de holder mange foredrag.

Temaguide

Det var viktig for meg under intervjuene at deltagerne selv skulle fortelle sin historie, og jeg var bevisst på ikke å stille mange direkte eller lukka spørsmål, og ikke be de utdype så mye videre underveis, så de selv skulle skape flyt i praten, og at de selv skulle ha kontroll på hva de ønsket å fortelle og formidle.

Jeg valgte derfor en kort temaguide med få åpne spørsmål, hvor jeg ønsket at gutta skulle få prate mest mulig fritt, innenfor visse oppsatte temaer.

Temaguiden er inspirert av dansken Ander Fisker og det narrativ orienterte *livshistoriske intervju*. I sin rapport fra 2005, *Lad patienten fortælle*, viser Fisker denne intervju/temaguide, som kan brukes av intervjueren hvor interessen og nysgjerrigheten for den enkelte pasientens *særlige* historie skal være drivkraften i de daglige møtene med dem.

Jeg hadde tre hovedpunkter i min temaguide:

- a) Hva tenkte du da du fikk denne henvendelsen?
- b) Hvem er de stille gutta? Under her hadde jeg ulike hjelpespørsmål som:
Før/nå? Hva drev du med? Hvor var du? Hvem er du nå? Skjedde det noe som gjorde at du gikk inn i en stille periode? Hvis en lærer/forelder/venn ville beskrive deg. Hva ville de sagt?
- c) Hvordan vil du beskrive den hjelpen de i hjelpeapparatet ga/forsøkte å gi deg i denne stille perioden? Her hadde jeg hjelpespørsmål som: Prøvde noen å ta kontakt? Synes du selv du trengte hjelp? Hva tenker du om den hjelpen de tilbød? Noe du mener som kunne vært annerledes?

For å utdype og hjelpe meg til å belyse og forklare problemstillingen hadde jeg utarbeidet følgende hjelpespørsmål:

- Hvem er de stille gutta? Før og nå?
- På hvilken måte ønsker gutta at vi skal nå inn?
- Ønsker de at vi skal nå inn?
- Er guttas væremåte problematisk for dem, eller mest for hjelpeapparatet som forsøker å bistå?
- Når ønsker gutta at vi skal hjelpe?
- Er det noe annet de stille gutta ønsker å fortelle hjelpeapparatet?

Hjelpespørsmålene jeg hadde under hvert punkt ble ikke brukt skjematisk, men var mer som en rettesnor for meg selv og til hjelp, om samtalen skulle stilne eller stoppe opp. Gutta snakket fritt og var ivrige etter selv å fortelle i ulik grad, og hjelpespørsmålene ble

derfor brukt noe ulikt. Avslutningsvis i hvert intervju spurte jeg om det var noe mer som de ønsket å fortelle, eller om det var noe de ønsket å utdype av det de hadde sagt.

Gjennomføring av intervju

Gutta ble først kontaktet av en ansatt i Forandringfabrikken med forespørsel om å stille opp i min studie. Jeg kontaktet deretter de fire gutta via sms, for så å ha en kort telefonsamtale noen uker senere og de fikk alle oversendt temaguiden og vilkår/samtykke på mail så de kunne sette seg inn i dette om de ønsket.

Før intervjuene startet opp, skrev alle de fire gutta under på samtykke til at informasjonen deres ble brukt i denne oppgaven og at samtalene ble tatt opp med båndopptaker. De ble igjen informert om at de kunne trekke seg fra studien når som helst, om de måtte ønske dette.

Via Forandringsfabrikken var gutta ivaretatt ved at jeg har en kontaktperson der, som alle gutta kjenner.

Intervjuene ble gjennomført på bibliotek i nærheten av der gutta bodde. Dette var en nøytral grunn for oss å møtes på, og praktisk av hensyn til at de ble intervjuet i tre forskjellige byer. To av gutta ønsket å bli intervjuet sammen, og denne samtalen varte da noe lenger enn de andre. Intervjuene ble gjennomført på fra 35 til 90 minutter. Jeg noterte meg noen stikkord underveis, men var mest opptatt av å være tilstede i samtalen, og ikke være for nysgjerrig og utspørrende, slike at dette ble guttas presentasjon og historie.

Intervjuene forløp noe ulikt. Under intervjuet der to av gutta stilte opp sammen, ble det en utfordring at Brede snakket vesentlig mer enn Ole. I intervjuet med David opplevde jeg at samtalen ikke fløt like naturlig som under de andre intervjuene og dette kan ha ulike grunner. To tenkte muligheter er at David sier selv at han er en stille gutt til vanlig og noe sjenert, og at han derfor ikke var så komfortabel med situasjonen. En annen

grunn kan være at han er den yngste av deltagerne og også den som har den korteste avstanden til perioden hvor han var mer stille og usynlig.

Forskningsetikk

Det første jeg gjorde var å søke om godkjenning for å gjennomføre studien ved NSD, Norsk senter for forskningsdata. Studien har prosjektnummer: 45501.

Deltagerne ble valgt ut og forespurt via Forskningsfabrikken, som av en person som de alle kjente og var trygg på. Dernest fikk deltagerne informasjon både via sms, mail og gjennom telefonsamtale med meg, i god tid før intervjuene skulle finne sted.

Jeg opplyste om hvordan dataene skulle samles inn, samt hvordan dette skulle håndteres. Alle deltagerne signerte samtykke, samt at de ble informert at de kunne trekke seg fra deltakelsen når som helst, uten å måtte oppgi noen grunn. Jeg trygget deretter deltagerne om at datamaterialet ble konfidensielt ivaretatt og oppbevart forsvarlig, jamfør NSD sine retningslinjer og anbefalinger i relevant litteratur (Kvale og Brinkmann, 2009). Deretter fortalte jeg at alt av datamateriale vil bli slettet, så snart prosjektet anses som avsluttet. Gutta ønsket ikke å bli informert om prosjektet skulle drøye ut i tid og ikke blir ferdigstilt til normert tid. Dog har min kontakt i Forandringsfabrikken blitt oppdatert etter hvert som intervjuene var gjennomført og ved utsettelse av innlevering av studien.

Jeg har valgt å anonymisere gutta for at de ikke skal kunne gjenkjennes. Det er også utelatt noen detaljer om dem, som ikke er relevant for denne studien. Alle data er lagret og oppbevart forsvarlig, så godt det lar seg gjøre, så ingen andre enn meg selv har kunnet få tak i dem.

Gyldighet og pålitelighet

Det er viktig å være bevisst og vurdere kvaliteten på det arbeidet som gjøres, kontinuerlig gjennom hele studien. Dette skal gjøres opp mot begrepene validitet, som betyr relevans og gyldighet, og reliabilitet som betyr pålitelighet. Gyldigheten i mitt prosjekt vil kunne si noe om troverdigheten til gjennomføringen av hele studien. Ved kvalitativ forskning forutsettes at funnene kan verifiseres og kryssjekkes (Kvale og Brinkmann, 2009).

I forhold til mitt prosjekt vil dette vanskelig la seg gjennomføre, ettersom metoden her er basert på et kvalitativt forskningsintervju med en fenomenologisk forståelse, hvor jeg fokuserte på deltakernes fortelling ut fra deres ståsted og erfaringer i livet. Deres erfaringer beskrives da som en erfaringsvitenskap (Kvale og Brinkmann, 2009).

For å sikre påliteligheten gjennom prosessen med datainnsamling, var det flere ting jeg måtte være bevisst på. I intervjusituasjonen mellom to mennesker, kan kommunikasjon til tider misforstås. Jeg har også ansvaret for at deltagerne forstår temaguiden riktig og at deres svar og refleksjoner ikke misforstås av meg (Kvale og Brinkmann, 2009).

Transkripsjon, kategorisering og sammenfatning

Å transkribere vil si å ta intervjuene fra tale til skriftform, som et resultat av intervjuet som er gjennomført (Kvale og Brinkmann, 2009). De tre intervjuene jeg gjennomførte ble alle hørt igjennom flere ganger. De er alle skrevet ned, og jeg har gjennomgått nedskrivningene flere ganger, for å trekke ut viktige elementer, se likheter og ulikheter fra samtalen med gutta. Lydopptak og skriftlige notater fra kvalitative forskningsintervjuer må bearbeides, transkriberes og analyseres før resultatet kan kalles vitenskapelig kunnskap. Hensikten med en kvalitativ analyse av forskningsmaterialets innhold, er å organisere og å trekke ut mening av materialet (Malterud, 2013).

Der hvor jeg mente det trengtes forklaring i transkripsjonen som ble brukt og skrevet inn i analysen, er dette angitt i parentes. Det er også brukt parentes ..(..).. når det var små pauser, kommentarer eller lignende i en lengre utgreiing, og hvor jeg ikke fant det

naturlig å skrive ut alt i analysen. Dette er steder i samtalen hvor for eksempel jeg har sagt, «mmmm, ja vel, og lignende», eller hvor deltager har sagt noe i mellom som ikke handler direkte om sitatet, som noe han glemte å si tidligere, for så å fortsette på samtalen.

Empirien er tematisk analysert for og sammenfattet, se likheter og ulikheter hos deltagerne.

Etter at alt datamateriale var ferdig transkribert, tok jeg utgangspunkt i forskningsspørsmålene, for deretter å finne aktuelle funn som var knyttet opp mot problemstillingen. Funnene er hentet ut i fra deltagerne egne erfaringer, som deretter har blitt nedskrevet i analysen.

Hensikten er å formidle det som deltagerne har gitt uttrykk for og erfart, og presentere dette i empirien. Jeg har valgt å presentere funnene ut fra kondensering/sitater til beskrivelser, som er utført og gjort fortløpende under temaer og bolker med sitater (Malterud, 2013).

ANALYSEDEL

I dette kapittelet vil jeg presentere deltagerne nærmere og funnene i datamaterialet. Disse vil bli tematisert i fem ulike temaer og kapitler som beskrevet under.

Deltagerne - hvem er gutta?

De fire gutta jeg har intervjuet har alle til felles at de har hatt en periode i livet sitt, hvor de har blitt omtalt som stille. De sa også selv at de opplevde dette som problematisk. Jeg har videre valgt å presentere dem en del via temaer, og ikke skjematisk og enkeltvis, får få frem hvordan de selv presenterte seg og for å se likheter og ulikheter hos gutta.

I perioden intervjuene ble gjennomført, var gutta mellom 18 og 22 år, de bodde alle på Østlandet, og de var alle i større eller mindre grad tilknyttet Forandringsfabrikken. Gutta vil videre i studien bli omtalt med fiktive navn for at de ikke skal kunne identifiseres og for å anonymisere dem og deres nærmiljø.

De fire gutta har fått navnene *Lars*, *Ole*, *Brede* og *David* i mitt prosjekt.

Der det har vært nødvendig er historien omskrevet noe, for at situasjoner, omgivelser og personer ikke skal kunne gjenkjennes. Dette informerte jeg deltagerne om når intervjuene ble gjennomført.

Gutta beskriver ulike tidsperioder som de har vært stille. En forteller at han har vært en stille type alltid, men i en periode på ca. tre år ikke klarte å snakke med noen om det som plaget han. Lars sier: *..jeg har alltid vært den stille personen, men det var annerledes og verre når jeg hadde litt hjemmeproblemer og litt sånn.*

En av de andre gutta forteller at han ble stille, innesluttet og ikke ønsket å være med venner eller snakke med noen, i en periode som mor var syk. En av gutta forteller at han ikke orket å snakke med noen om hvordan han hadde det hjemme, med en bråkete og

voldelig far, for han hadde ikke blitt tatt på alvor den første gangen han forsøkte å si ifra.

Den ene gutten har flyttet fra en annen kant av landet for å komme bort dårlig miljø, som han beskriver med en del rusmidler, og kriminalitet.

Ingen av gutta har drevet med idrett eller vært en del av et fritidsmiljø i barne- og ungdomstiden.

Tre av gutta forteller om at det har vært noe eller endel bråk i hjemmet, men ingen av dem utdyper dette noe nærmere og detaljert.

Av de fire gutta er det tre av dem som har vært i kontakt med barneverntjenesten i oppveksten. En har mottatt hjelpetiltak i hjemmet, den andre har kun vært til noen samtaler og den tredje av gutta har hatt tilbud om å gå i samtalegruppe. Den ene disse har også samt fått spørsmål om å flytte i fosterhjem, men han var da såpass gammel og ønsker ikke dette selv, så han fikk fortsette å bo med familien. Den ene gutta har i dag noe sporadisk kontakt med barnverntjenesten, da han selv har valgt å fortsette å være innskrevet der, etter han fylte 18 år. En av gutta mottar i dag helsetjenester fra spesialisthelsetjenesten med psykologsamtaler på DPS (distrikt psykiatrisk senter).

Videre her i analysekapittelet vil jeg presentere empirien, og jeg har, som nevnt tidligere, valgt og dele den opp i fem temaer for å samle funnene i datamaterialet.

De fem temaene er som følger: *Usynlighet, Synlighet, Hvor viktig er de som er rundt gutta?* I temaet, de som er rundt, har jeg valgt å dele dette inn i fem undertemaer: Venner, Skole, Familie, Mannlige forbilder og Andre. Deretter presenteres *Hvordan tar de tak selv*, og til slutt *Hvordan oppfatter gutta seg selv? Før og nå*.

Jeg vil innledningsvis her vise et sitat fra Ole som er betegnende for mye av det gutta snakket om under intervjuene, deretter vil jeg gå nærmere inn på de ulike temaene jeg har delt funnene opp i:

Det er ikke greit som gutt og ikke ha det bra.

Gutter gråter ikke, så enkelt er det..(..).. det er en generell innstilling som alle har på en måte, enten man vil eller ikke liksom.. (..)vi skal være tøffe, derfor sier vi at alt går fint, uansett hvor jævlig ting er.

Usynlighet

Her vil jeg si noe om funnene i datamaterialet som omhandler hva som har bidratt til at de fire gutta gikk inn i en stille periode og gjorde seg eller ble usynlige i kortere eller lenger perioder.

Gutta har alle ulike historier og grunner for at de ble stille og hadde en stille periode i livet sitt.

David forteller.. *det er jo, stille gutter har vel for det meste, folk som egentlig ikke føler seg,.. (tenkepause).. så bra på seg selv, og som har blitt dolka i ryggen veldig mye..(..).. at folk ikke vil ha noe med deg å gjøre.* David sier noe om at han har mange erfaringer i livet med at han ikke kan stole på folk og at andre ikke vil være med han. Dette har for ham bidratt til at han synes dette med relasjoner til andre er vanskelig, og det kan være vanskelig å ta kontakt med andre for å forsøke å bygge nytt nettverk.

Brede forteller om en sint og voldelig far, som gjorde at gutten måtte beskytte mor og lillebror, og når han da kom på skolen, var han så sliten at han ikke orket å snakke med noen. Men han tok likevel på en maske innimellom, når han fikk for mange spørsmål av

lærer om hvordan han egentlig hadde det, så han skulle slippe unna. Når han var hjemme var han usynlig for venner, både fordi han hadde nok med det som var hjemme, samtlige som han ikke orket å få venner hjem eller gå ut å treffe dem. For han måtte jo passe på hjemme. Gutta har på ulike måter måtte leve opp til sine foreldres forventninger, regler og normer, noe som igjen har gjort dem stille og usynlige, og de har ikke turt å svare ærlig når de ble spurt om hvordan de hadde det, for eksempel på skolen. *Jeg fortalte det foreldra mine ville at jeg skulle fortelle..(..).. Så det var litt sånn. Om jeg fortalte noe feil, eller, så ble det galt hjemme liksom*, forteller Lars.

Lars forteller om en tidvis alvorlig syk lillebror, som gjorde at lillebror fikk mye oppmerksomhet, som igjen gjorde at Lars da ble stille og trakk seg unna. *Han (lillebror) har hatt 70 operasjoner liksom, og nå er han (år), det har vært mye å tenke på*, sier Lars. Foreldrene og besteforeldrene hadde mest fokus på lillebror i perioder, og da følte han seg i veien. Lillebror tok så mye plass at Lars ble stille, unnvikende og gikk for seg selv hjemme. *Selv om du drar hjemmefra og ikke har noe krefter, så kommer du på skolen, og bare må ha krefter liksom. Du føler deg alltid sliten, du liksom, nei, det er ikke noe grei situasjon å leve i*, sier Lars

Lars sier også: *jeg var dritt lei av å være den samfunnet ville jeg skulle være, jeg har vært mange andre personer enn meg selv opp igjennom årene. Nå tør jeg være meg selv, jeg gir mer faan*. Lars sier med dette at etter den stille perioden han hadde i ungdomsåra, og etter at han klarte og ta steget ut og endre på sin tilværelse, da klarte han mer å være seg selv. Han er ikke lengre så opptatt av hva andre sier og mener om ham, og han står for den han er, hva han sier og gjør, og er ikke lenger flau over at andre skal få vite om hva han slet med hjemme i det som han kaller «hjemmeproblemer». På en annen side er han, etter en periode i Forandringsfabrikken, ikke så opptatt av at nye bekjentskaper han får, skal få vite «hele hans historie». Lars sier at han har ikke så stort behov for det lengre, han har fått «snakket ut».

David forteller at hans stille periode begynte i starten på barneskolen: *Da hadde jeg ingen venner i det hele tatt, jeg var bare for meg selv..(..).. jeg ville jo egentlig ha*

venner da, sier han. David er den av gutta som har hatt mange stille perioder og slitt mye med å få seg venner og stadig «jaktet» på dette. Mye av David sin stillhet er når han ikke har venner og da velger å trekke seg unna andre for ikke å bli mer såret og skuffet.

Brede forteller at tidlig på barneskolen ble han tatt ut av undervisningen, og hadde mye eneundervisning. Han er klar på at dette gjorde ham mer innesluttet og at det gjorde at de andre elevene så rart på ham. *Han som måtte være alene liksom, sier Brede. Jeg ble også behandlet annerledes nå lærerne opp igjennom fikk vite om forskjellige diagnoser jeg hadde og sånn. Du blir liksom dømt for en diagnose du fikk når du var 7 år liksom, de gidder ikke å prøve å bli kjent med deg engang.*

Det kan være en mulighet for å være eller bli usynlig i et miljø, slik som i Davids tilfelle på skolen nå det ikke er gode voksenpersoner til å se en over tid: *Jeg hadde kanskje tjue kontaktlærere eller noe sånt på fire år på barneskolen, jeg tror kanskje ikke det hadde noe å si. Eller, jo. En får jo ikke noe kontakt med de da..(..).. når forsvinner han ut liksom, like kjapt som han forrige? Det er kanskje noe derfor jeg ikke har giddi å knytte meg til noen lærere på videregående da, sier David.*

Han sier at han tror dette også kan ha noe med en veldig beskyttet oppvekst å gjøre. Han forteller videre at han er enebarn at han har vært veldig mye alene. *.. da blir man vel litt stille. Jeg hadde ikke så mange og snakke med, sier David.*

David forteller videre at han fikk noen få gode venner etter noen år på barneskolen, at de gikk han også sammen med på ungdomsskolen. Han var da en stille gutt, men ikke en som trakk seg unna og var alene, slik som det var de første årene på barneskolen. Han sier han var mye lei seg og alene de første årene på barneskolen, og at det var vanskelig å få innpass hos de andre elevene som gjorde at han trakk seg unna.

Når David skulle begynne på videregående skole kjente han bare en annen gutt på samme skole, dette ble vanskelig og vondt. Han forteller: *jeg prøvde jo å bli kjent med folk, men de ville liksom ikke bli kjent med meg da, så da endte jeg bare opp med å, ja,*

jeg hang liksom bare rundt og var litt stalker på andre da, uten at noen egentlig ville snakke med meg. Det er ganske lite koselig.

David forteller også at etter et godt år i andre klasse på videregående, etter et fint år med en god venninne og hennes venninnejeng, etter at han hadde begynt å gå fast på treff i Forandringsfabrikken, snudde alt seg igjen da han begynte i tredje klasse. Hans gode venninne ga beskjed om at hun hadde nok med seg selv, og at hun ikke orket å ha kontakt nå. Dette medførte at David også trakk seg unna Forandringsfabrikken og venninnejengen, da han følte at dette var hennes steder og ikke hans. David forteller at dette var en tung periode, hvor han igjen ble stille, satt alene i lunsjen på skolen og at han ikke hadde noen venner å henge med lenger.

Jeg er jo ikke alltid stille, men i mesteparten (av barne-og ungdomsåra) var jeg vel kanskje det. Noen ganger var jeg absolutt ikke det. Men når jeg hadde ting jeg strevde med, så sluttet jeg å gå på skolen. Sluttet å møte opp på ting. Du er liksom stille for du har en forventning til hvordan folk skal reagere, hvordan folk skal være, forteller Brede.

Brede forteller at når han ble tatt ut av klassen og hadde eneundervisning, så hjalp det ham ikke noen ting. Han ble da også stilt enda lavere krav til, og han tror dette var fordi læreren tenkte at hvis han ble presset til å gjøre noe, så kom han bare til å gå. Dette beskriver Brede som en periode som gjorde alt veldig mye verre for ham, da han tenker at noe av hans største problem var at han hadde et svært begrenset nettverk. Han forteller at på to år på barneskolen, så var det bare familien og brorens venner han hadde noe sosial omgang med. Når han ser tilbake på sine utfordringer nå, tenker han at den største «feilen» lå i at han hadde svært lite nettverk, og at det ikke ble gjort noe for å utvide det. *Hvis jeg hadde gått inn på ungdomsskolen med venner, så hadde jeg sikkert ikke endt opp slik som jeg gjorde, sier Brede.*

David og Brede har til felles at de har slitt mye med å få seg venner og å få innpass i skolemiljø og når deres stille perioder har vært, kan det se ut til at dette er faktorer som

har spilt større rolle, enn hos Ole og Lars. At Ole og Lars hadde sine stille perioder, slik jeg tolker det, ser ut til å ha vært mere indre prosesser som gjorde at de ble stille gutter.

Omgivelsene kan også misforstå hvorfor et barn eller en ungdom er stille, unnvikende og trekker seg unna. Eller at barnet som forsøker å si noe, eller tar kontakt ikke blir tatt på alvor. *Som barna å være stille, så er du bare sjenert, som ungdom, så er du høflig for at du ikke sier noe. Det er jo litt baklengs det der, sier Brede. Du blir stille for du har ikke lyst til å være til bry for folk.*

Jeg var kanskje ni (år) eller noe den første gangen jeg prøvde å si ifra til en lærer at jeg ikke hadde det greit. Men det svaret jeg liksom fikk da, var at jeg måtte skjerpe meg, og manne meg opp og sånn da, og da shutta jeg helt ned og da, og da, så jeg ikke noe til noen.. (tenkepause).. hmm, nærmere ti år senere liksom, før jeg fikk noe hjelp og sånn, sier Ole. Jeg hadde det jo relativt greit hjemme med foreldrene mine, men så var det liksom inni meg da, som gjorde at jeg ikke hadde det så bra.. (..).. når jeg da ikke ble hørt når jeg prøvde å si ifra nå jeg var niåring, så lukket jeg meg inn i meg selv, og da tok jeg det ut over meg selv på en måte. Ole forsøkt å fortelle noen voksne ganske tidlig noe om hvordan han hadde det hjemme. Som et lite barn, ni år, ble Ole bedt om å skjerpe seg og om å ta seg sammen. Jeg kan ikke la være undre meg om hvordan Ole sin historie hadde vært videre, om han hadde blitt tatt på alvor, når han forsøkte å si ifra. Han sier at han tok dette ut over seg selv i stedet, og han antyder flere ganger under intervjuet at han har hatt mye mørke tanker i ungdomstiden, og han sier også noe veldig kort, om at han har forsøkt å avslutte livet sitt to ganger.

Jeg har i dette kapittelet forsøkt å oppsummere deler av empirien, som omhandler det å bli en stille gutt og hvilke følelser gutta sitter igjen med. Det er forståelig med deres erfaringer at de har trukket seg unna, og de har mange grunner og dårlige erfaringer som gjør at de har hatt stille perioder.

Synlighet

I dette kapittelet vil jeg forsøke å trekke fram det i empirien som omhandler det som har bidratt til at gutta ble synlige igjen, etter at de hadde hatt en stille periode.

Gutta ble synlige igjen når de selv tok tak ut i verden og ut av gutterommet. De har vært synlige i så måte at noen har sett dem, men ingen har nådd inn når de selv ikke har ønsket, kunnet eller orket det. På den måten vil jeg si at de blir synlige igjen for hjelpeapparatet eller andre som forsøker å bistå dem, når de selv tar tak og steget ut.

Å være synlig i samfunnet vil ikke si det samme som *ikke* å være stille, slik jeg tolker det som gutta har snakket om under intervjuene. Gutta ble synlige fordi de ville noe annet, vil endre på sin situasjon og få et annet liv. De ønsket å få venner og et sosialt nettverk, gå på skole og å ha en jobb.

Forandringsfabrikken har vært en svært viktig del av guttas vei til å bli mer synlige. Her har de truffet nye venner, deltatt på nye arenaer, bygget nytt nettverk og truffet ungdommer de føler de kommer bedre overens med og har mer til felles med. Noen av gutta har også deltatt aktivt i Forandringsfabrikkens arbeid med å holde foredrag og komme med nyttig informasjon til undervisningsmaterialet de lager.

Flere av gutta snakker om det å bytte skole og å komme til et nytt miljø var avgjørende for at de ble synlige igjen. Nye medelever og lærere så dem og lærte dem å kjenne, og de hadde selv kontroll på hvor mye de ville fortelle om seg selv. Etter hvert når de ble tryggere i sitt nye miljø, turte de og fikk til selv å ta tak. Ole forteller om hva han mener må til for å klare å ta tak selv og få til en endring: *For meg så var det mye nye folk, men det var samme type folk (som han selv). Da følte jeg meg møtt og sett.*

Brede forteller at han alltid var klassens og vennegjengens klovn, og at dette noen ganger var «hans måte å være usynlig på», for da slapp han å vise fram seg selv, slik han egentlige er og slik han hadde det. Han tok på seg en rolle og en maske. Dette med å ta på seg roller eller masker forteller flere av gutta at de ofte gjorde i den stille

perioden, spesielt når de var med venner, på skolen og familie. Dette var ofte for å slippe spørsmål og for at det skulle se ut som de hadde det bra.

En annen måte å få eller ta på seg en rolle på, kan også være slik som Ole beskriver:.. *det er veldig lett å bli den man blir fortalte at man er. Om en psykiater for eksempel sier at: du er veldig syk! Ja da er jeg jo det da.* Ole ble da tildelt en rolle av psykiateren som den syke gutten, og dette sier han at gjorde det vanskelig for ham å jobbe med de tingene han slet med, for da var det jo mye vanskeligere å bli frisk. Ole beskriver også at siden han ble «stemplet» som syk, så gjorde det også noe med hans innstilling til å ville endre seg. I en kort periode bidro dette til at han hadde en svært dårlig periode med depresjoner, for da var det liksom ikke noe håp, siden legen hadde sagt «du er syk du».

Den av gutta som omtaler seg som klassens klovn, sier det var deilig å flytte til en annen kant av landet. Det å komme til et nytt sted, hvor ingen kjente han, hverken på godt eller vondt, da kunne han endelig være seg selv. Han slapp å spille en rolle eller å ta på seg en maske for å fremstå som noe annet eller en annen person enn han var. Brede forteller at å være klassens klovn, gjorde at folk ikke spurte om hvordan han hadde det hjemme, og han ville jo ikke at noen skulle vite eller skjønne noe om hans svært anstrengte forhold til sin far.

Brede forteller: *Når du har vært stille lenge nok, da koker det over, og da ..(tenkepause)..da blir det litt stygt. Stille vann har dypest vann, er det noe som heter.*

Det er vanskelig å forstå hva Brede vil fram til med alt i dette utsagnet. Han antyder ikke noe spesifikt, men jeg velger å tolke det slik at han har gjort noe han angrer på, mot noen som har forsøkt å bry seg om ham. Han sier litt tidligere i intervjuet at han ikke alltid har vært like snill mot dem som har vært rundt ham, og at det dessverre er en del mennesker rundt ham som har fått oppleve det. Dette kan være tungt å gå og bære på over tid.

Brede forteller videre om at han i en periode begynte å «utagere», som han kaller det, for å se om han kunne få noen oppmerksomhet da. Han sier det er dumt at man må være «bråkete og finne på bøll» for å få hjelp, samtidig forteller Brede at han i noen perioder brukte dette bråket for at folk ikke skulle se hvordan han hadde det på innsiden. Dette

tolker jeg dithen at Brede mener at de rundt ham bare så på det han gjorde og bråket han lagde, og ikke det som lå bak. *Når jeg begynte å drikke så var det masse mennesker som begynte å fatte interesse, for jeg ga faan, sier Brede. Slik jeg tolker dette ser det ut til at det var enklere for de som var rundt Brede å ha noe «håndfast», å forsøke å hjelpe han med, i dette tilfelle, drikking. Han sier at det var først når han begynte å drikke, at folk fattet interesse, og det det gav Brede noen signaler om at, «ja drikkingen må du slutte med, det er farlig. Men at du er stille, og hva det innebærer, det blir for vanskelig å forholde seg til».*

I dette kapitlet har jeg forsøkt å trekke fram funn som sier noe om at gutta igjen ble synlige for hjelpeapparatet og andre rundt dem. Dette henger tett sammen med kapitlet under, om *betydningen av andre*, som også er et svært viktig moment i det å komme seg ut av den stille perioden.

Betydningen av relasjoner til andre

Her vil jeg trekke fram alle de gruppene av mennesker rundt gutta som spiller en viktig rolle i deres liv. Jeg har valgt å dele disse funnene inn i følgende fem undertemaer: venner, skole, familie, mannlige forbilder og andre.

Det er mange personer og arenaer som er viktige rundt gutta, men det er noen de nevner mer enn andre. Spesielt venner og skole er et stort tema for alle gutta under intervjuene. Jeg vil her forsøke å kategorisere alle de som har vært viktige rundt gutta, men det er vanskelig å skille på hva som er skole og hva som er venner, og dette filtreres ofte sammen i samtalene.

Flere av gutta har hatt mange lærere og noen av dem har møtt flere fra barneverntjenesten over tid, som den ene som hadde hjelpetiltak i hjemmet. Når man har levd over lengre tid med en visshet om at andre ikke vil høre om hvordan en har det, er det viktig at gutta skjønner at det er noen som bryr seg, interessen og spørsmålene om hvordan han har det, det må være ekte og åpen. *Uansett når folk sier at de vil høre alt, så vet jeg at de ikke vil høre det*, sier Brede. Ole sier noe om at han tror folk visste hvem han var og at han hadde venner, men likevel følte han seg helt alene. Han antyder noe om at dette var fordi han bar på en del utfordringer og at han tenkte at han ikke kunne snakke med noen om de. Ole følte seg annerledes enn de andre barna på skolen, fordi det virket som at det bare var han som hadde noe han slet med. Det kan være vanskelig for et barn og vite hva som er normalt og unormalt. Det kan også være svært vanskelig for et barn å oppdage at det jeg har trodd er normalen, for slik har vi det hjemme hos meg, slik er det tilsynelatende ingen av de barna jeg kjenner som har det.

Venner

Alle gutta har nå noen få gode venner, som de stoler på og som vet hvordan de har det. *Jeg hadde to bestevenner, da kunne jeg være meg selv*, sier Lars. De gode vennene vet hvilke utfordringer de har hatt i ungdomstiden, og hva som har formet dem til den de er i dag.

De forteller at det er godt å ha noen gode venner, fremfor mange bekjente eller en gjeng som det var i ungdomstiden. Der følte gutta at de ikke passet inn, og de ble usynlige på den måten der også. *Det er en god følelse. De vennene mine som jeg har nå, de godtar meg for den jeg er, og jeg vet at de ikke blir skremt om jeg sender en melding med for eksempel: jeg kan ikke komme på bursdagen din i morgen for jeg tør ikke gå ut døra nå liksom. Det er noen som liksom **har** (han la veldig trykk på dette i samtalen) forståelse da. Om de ikke nødvendigvis kan sette seg inn i akkurat situasjonen min, men de forstår*, forteller Ole.

I perioder jeg ikke har noen å henge med nå, så har jeg gaming-vennene mine, forteller David. Han sier også at i disse periodene var Forandringsfabrikken enda viktigere for ham enn ellers, da det ble det nettverket han hadde utenfor gutterommet.

David opplevde også noe av det samme fra sin nærmeste venninne. *Venninna mi orka ikke å høre på alt maset mitt og hvor jævlig jeg følte jeg hadde det, så hun dro meg med til helsesøster. Jeg hadde nekta å snakke med henne (helsesøster) i lang tid før det, sier David.*

David forteller også at før han møtte denne venninnen, litt ut i andre klasse på videregående, var det lærere som så at han ikke hadde det noe bra, at han var mye alene og at ikke fikk kontakt med de andre elevene: *..så var det jo lærere som ville hjelpe meg, men jeg ville på en måte ikke ha hjelp av fra dem da. Jeg ville klare meg selv, sier David. Det hører også med til historien at Davids far døde den sommeren han skulle begynne i andre klasse på videregående, og han forteller at han følte han gikk inn i en depressiv periode denne sommeren. Samtidig gruet han seg til å begynne på skolen igjen etter ferien, etter den dårlige opplevelsen på slutten av første klasse. Jeg var utfryst av alle etter det første året, sier han.*

Lærerne ville ha meg inn i sorggruppe og sånn støttegreier, forteller David videre, men han klarte ikke å ta imot hjelp og valgte heller å være for seg selv.

David forteller at det var tilfeldigheter som gjorde at han kom i kontakt med denne jenta da de begynte i samme klasse, andre året på videregående. Han sier at de også tilfeldig fant ut at de slet med noen av de samme tingene, men David sier under intervjuet at han ikke ønsker å gå nærmere inn på dette. Han sier at det var viktig at jenta ikke trakk seg unna, når han fortalte om hvordan han hadde hatt det på skolen opp igjennom, og om det å miste sin far. De fikk på kort tid et nært og godt venneforhold og det var venninnen som introduserte David for Forandringsfabrikken. *..hun var med der (Forandringsfabrikken), så da høre jeg om det. Men det tok litt tid før jeg ville være med da, ... (tenkepause) .... fordi, jeg ville fremdeles være en del alene, sier David.*

Brede forteller også om det å være utestengt, at han ble den litt merkelige gutten som ikke spilte fotball, og at han fikk følelsen av å ikke passe inn. *Det ble en forventning at ingen ville vær med meg uansett*, sier Brede. Brede forteller videre at nå han senere fikk venner med samme interesser som han og med folk han hadde god kjemi med, så følte han at han kunne være åpen og ærlig og snakke med dem.

Det er også viktig at de som er rundt en er folk som vil en vel og som respekter og godtar en for den han er, antyder Brede noe om. Han sier: *det er få personer jeg klarer å være rundt veldig lenge før jeg tenker at, shit, nå må jeg vekk. Så da stikker jeg, og tar ikke kontakt igjen. Hvis jeg får for mye av folk så bare dropper jeg å kjenne de*. Brede oppsummerer selv at det som ligger bak dette, er at han er vant med og bærer på en forventning fra før om å bli utestengt, da han har opplev dette så mange ganger før.

David forteller at vennene hans ville beskrevet ham som ganske vill, sprø, frekk og energisk, men noen ganger stille. *Så jeg er egentlig en helt annen person når jeg er med venner, da er jeg meg selv, jeg sier de tingene jeg føler for. Gjør det jeg føler for*. David forteller om seg selv at han er veldig forskjellig avhengig av hvilken kontekst han befinner seg i, og at de ulike personene i hans nettverk vil beskrive ham svært forskjellig. Slik jeg tolker det David sier, handler dette dels om ulike roller han tar på seg for å slippe unna ubehagelige situasjoner, og dels om at det er naturlig at alle mennesker oppfører seg noe ulikt, med ulike menneskene som vi omgir oss med.

Skole

Det har vært svært viktig for alle gutta at det har vært rett person på rett sted når de selv har tatt tak og ønsket seg en forandring. Når de selv klarte og tre ut av den stille perioden, sto det noen der og tok i mot dem. Lyttet og tok dem på alvor, og for Lars var dette en lærer. *Kontaktlæreren min på skolen, barneskolen, hun visste ganske mye og hun snakket med meg. Vi hadde veldig nær kontakt*, sier Lars. *..(..)*. Lars forteller at ungdomsskolelæreren etter en lang periode satte seg ned med ham og sa at jeg ser at du

ikke har det bra. Lars beskriver dette som både litt godt og litt overraskende, for han trodde han hadde en «god nok» maske.

En lærer ville sagt at jeg var en stille ordentlig gutt som fokuserer hardt i timene. Og at jeg er snill liksom. Det er det jeg alltid har fått høre, sier David.

Ole mener at lærerne hans ville ha beskrevet ham litt forskjellig. Noen ville sagt at han var snill, høflig og stille, andre tror han ville beskrevet ham som mer skolelei. Mesteparten av skoletiden var en vond og lang tid for han, og at han følte stadig på at han ikke passet inn der. Ole forteller at når han nå ser tilbake på tiden på barneskolen og mesteparten av ungdomsskolen, så var han mest opptatt av å være en annen. *Jeg spilte en karakter av meg selv, jeg var den jeg trodde alle ville se av meg, sier Ole.*

Brede forteller om en periode som han gikk på skole sammen med innsatte i et fengsel, og at han da følte seg veldig akseptert og møtt. Han forteller at han ikke ble møtt med fordommer og at han kunne være mer seg selv. De var alle sammen der fordi de ville lære noe, og det var stor aldersforskjell på dem. *De fleipet alltid om at jeg var han som skulle hjem i helgen, de skulle jo tilbake til fengselet. Dette var første gang jeg følte meg skikkelig godtatt i en gjeng, selv om jeg egentlig ikke var en av dem, sier han.* Brede likte måten han ble møtt på godt, da var han på en måte blitt «skolevinneren». På denne skolen var det ikke tilrettelagt for en - og- en så elevene følte seg utstøtt, men det var likt for dem alle, og de gikk alle der fordi de hadde droppa ut av undervisninga tidligere. For Brede ble dette en god måte å lære på, når det var tilrettelagt, uten at det var bare for han. Han trekker spesielt frem det gode sosiale miljøet og at dette passet ham veldig bra, og som han gjentar flere ganger under intervjuet, så liker han seg bedre der ting ikke «er helt A4».

Lærere er et gjennomgangstema som ofte blir trukke fram underveis i alle intervjuene med gutta. Alle gutta forteller om mange dårlige opplevelser med lærere, mange bytter, flere som forhåndsdommer etter det de har hørt om dem fra andre lærere og av

diagnoser de hører om, men de som har vært betydelige og gode, det er dem som har sagt at de ser at de strever med noe. De har ikke vært for pågående, men vist en interesse over tid og vært viktige voksenpersoner for disse gutta i en vanskelig periode i barne- og ungdomstiden.

Familie

De fire gutta har alle en sterk tilknytning til sin mor, to av dem også til andre i familien. Far har for alle gutta vært mer eller mindre fraværende i relativt store perioder, så langt i livet. For tre av gutta har deres ungdomstid vært preget av sykdom i nær familie, enten søsken, mor eller far.

Brede snakker om at han har kjent veldig lite aksept fra familien sin med at han er annerledes, som han sier. Han forteller at han har et ganske bra forhold til sin bror, at bror forstår ham ganske godt og at han er ganske åpen med han. *Men min mor hun prøver å forstå meg, og min far han forstår meg ikke i hele tatt. Ikke meg og de utfordringene jeg har slitt med. De sier bare sånn: hva er det for noe kødd du holder på med nå da? Det er slitsomt å høre på.*

David mener at foreldre hans ikke har vært bekymret for ham. Kanskje de så at han var veldig deppa noen dager han kom hjem fra skolen, men aldri ellers. Dette tolker jeg til at de da heller ikke har vært bekymret for hans stille periode tidligere og at han delte svært lite med seg hjemme om alt det han har slitt med på skolen. Det kan også være at David ikke har oppdaget at de har vært bekymret om de var det, og at dette ikke har vært et tema dem imellom og blitt snakket om.

Mannlige forbilder

Tre av de fire gutta har alle et dårlig eller ikke-forhold til sin biologiske far. En er oppvokst uten far, en med syk og etter hvert døende far, en med voldelig far og en med en far som aldri har akseptert ham for den han er, og hvilke utfordringer han har og lever med.

Alle gutta antyder og sier noe under samtalene at dette har vært og er vanskelig for dem. For de gutta som i tillegg har hatt en syk mor i oppveksten, hva angår både somatikk og psykiatri, har de heldigvis hatt andre i familien som har kunnet stille opp, som de tidvis har bodd sammen med og som har vært gode voksenpersoner for dem.

Spesielt den ene gutten som ikke føler noen aksept fra sin far om hvordan han har det, uttrykker et sinne over dette. Han syntes det er trist, og dette er en stor del av grunnen til at han valgte å flytte fra hjemlassen sin. *Her på Østlandet kan pappa hver fall ikke se hva jeg driver med og skamme seg over det, sier han. Så slipper jeg også å høre han klage over meg,* forteller Brede.

Du blir stille i frykt for konsekvenser. Jeg er oppvokst med er far som sa: du skal ikke gjøre sånn, du skal ikke si sånn, du skal ikke, sier Brede.

Brede forteller om sitt vanskelige forhold til sin far, at de nå har mer et slags venneforhold, hvis de snakker sammen. *Jeg hatet jo pappa..(lang tenkepause).. Han klarte liksom aldri å forså meg, han klarte liksom aldri å prøve heller..(..) ..det var liksom aldri noe spørsmål om hvordan ting egentlig var,* sier han.

Når jeg var akuttinnlagt, så var min mors familie opptatt av hvordan jeg hadde det og sånn, og det var helt greit. Min far var ikke opptatt av det. Han var opptatt av at ingen måtte finne ut at jeg var det (innlagt).

Ole forteller at hans far hadde lettere for å akseptere at han hadde utfordringer når han oppsøkte profesjonell hjelp. Før kunne hans far uttrykke at han tenkte at sønnen var lat og ikke ville eller gadd å delta på ting, men når han begynte å gå i samtaler på BUP (barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk), så skjønte far at det var noe han ikke kunne

noe for, og som han latet som. Ole forteller at det var godt at far kunne innse dette og at han da opplevde mer støtte fra far.

Både Ole og Brede sier at de i dag har svært liten kontakt med sin fars del av familien, og at dette er sårt og leit. Ole sier at det tok flere år før han skjønnte at andre i hans familie på farssiden hadde hatt ting de slet med og som også hadde gått på samme tilrettelagt skole som han.

Lars forteller om sin far: *faren min har alltid vært voldelig av seg, slitt med aggresjonsproblemer. Så det ble trøbbel om hvor jeg skulle bo å sånne ting.. (..) ..Det var fint å bo sammen med mamma, jeg gjorde det frem til jeg var tolv år eller noe sånt.* Lars forteller videre at mor ble utsatt for noe svært alvorlig, og det var mye fram og tilbake i Lars sin bosituasjon og mellom foreldrene. *Så måtte jeg flytte til pappa, og han kjente jeg ikke så godt, sier Lars.* Lars forteller videre at etter noen år: *..han (far) trykka meg ned mer og mer psykisk og til slutt måtte jeg bare komme meg unna. Så jeg dro til min farmor, og der ringe jeg barnevernet og sa at nå kan jeg ikke bo her lenger (hos far), og jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre.*

Ole snakker om noen prosjekter i Forandringsfabrikken som han har vært med i som han syntes er spesielt vanskelig å delta i fordi han er mann. Disse prosjektene har handlet om vold i kjæresteforhold og sex og samtykke. *Det er mye vanskeligere å snakke om sånt enn å si hvem som har hatt overdose og den gangen så gjorde jeg sånn og,..* forteller Ole. Dette forteller Ole at han oppleves som veldig nært og vanskelig og jeg tolker det dit hen at han mener at det er vanskeligere å snakke om slike temaer for gutter enn jenter. For de gutta som jeg har intervjuet, kan dette handle om at de har hatt fedre som har vært lite eller ikke tilstede, og de har hatt få andre gode mannlige rollemodeller i livet sitt.

Andre

..jeg føler en slags varme, det booster dagen min når jeg har vært der, sier David.

Noen av gutta benyttet Forandringsfabrikkens tilbud lenge og mye, noen var innom et år, og fikk hjelp videre og følte at de hadde fått støtte i en svært viktig periode. Det er liten tvil om at Forandringsfabrikken har spilt en stor rolle, i korte eller lengre perioder, i disse guttas vei ut av gutterommet og i prosessen med å finne seg selv.

Forandringsfabrikken har bidratt med nye venner og nettverk hvor de kan kjenne seg hjemme og føle aksept.

Etter omtrent 2.5 år i Forandringsfabrikken har Lars valgt å trekke seg mer unna. Han sier at han er litt ferdig med å snakke om alt det vonde, og at det ikke er nyttig at det blir dratt opp vonde ting, slik det ofte kan bli ved å være på ulike treff i

Forandringsfabrikken. Lars har nå kommet seg litt videre i livet sitt og går på skole og har en liten jobb ved siden av. Dette kan jo være noe av bakkdelen med at mange mennesker med lignede utfordringer samles på ett sted, at de ender opp med å dra hverandre ned isteden for opp. Men jeg tolker det da slik at Lars har dratt god nytte av deres tilbud og så blitt i stand til å gå videre på egenhånd.

David forteller om sitt første møte med Forandringsfabrikken: *det var litt rart, det var litt sånn første skoledag, all over again, men så var det heldigvis ikke skolen. Så alle der var jo kjempe positive, kjempeåpne.. (..)..så jeg glei jo inn i miljøet med en gang.*

David forteller om aktiviteter å delta i på et at de første treffene har var i Forandringsfabrikken: *.. vi hadde forskjellige grupper. En lagde mat, en bare satt og snakka, en lagde musikk.. (..)..så vi, det var bare sånn vanlig samlinger i begynnelsen hvor nye ble representert, snakke om hva en skulle gjøre den dagen. Og så ble jeg med på snakkegruppa da, og der var det jo, ja , alle snakket fritt og åpent om, tja, jo, alt man ville snakke om egentlig.*

David forteller at han har følte seg velkommen og mottatt og akseptert i Forandringsfabrikken: *jeg tenkte fra første sekund, at det her er mennesker som har opplevd veldig veldig mye, og som jeg bare må godta at er, kanskje er litt merkelige. Kanskje noen kutter seg selv, kanskje noen, ja, you name it ...(..).. det er et veldig godt miljø syntes jeg da.*

Ole snakker om helsesøstre, som kunne vært et godt alternativ for å gå og snakke med noen, om det man sliter med på skolene. Han forteller at lærere han har hatt, har opplyst om denne tjenesten til klassen, men han har aldri sett på dette som en god mulighet til å snakke med noen og har selv ikke gått til helsesøster. Den ene gangen han hadde mannet seg opp for å gå og snakke med helsesøster, så satt det en lang kø av jenter der og ventet. Han følte seg beglodd og at alle tenkte på hva han skulle der og gikk derfor fra venterommet etter kun kort tid. Han tenker at det kunne vært en annen ordning slik at dette ble mindre synlig for alle andre at man går dit, uten at han kommer med noen tanker om hva det kunne ha vært. *Det er ikke bare det at det nesten bare er damer som er det, det er alltid i skoletiden så hvis du drar dit så ser alle deg å. Det blir så veldig tydelig at du går ditt da. Enten så skal du ha prevensjon, eller så har du en kjønnssykdom eller så et det ett eller annet mer alvorlig som skjer, sier Ole.*

Om å være en person på rett sted til rett tid, forteller Lars veldig så fint om. Han befant seg da på konfirmasjonssleir og hadde i ukene før hatt det ganske tøft hjemme. Han hadde reist på konfirmasjonssleir for å *slappe av* og tenkte at han skulle ha det fint og ikke tenke på det som hendte hjemme. Men når han minst ante det dukket det opp en person som han fortalte *hele historien sin til* som han kaller det, og det hadde han ikke gjort før. Han forteller at han selv var overrasket, for dette hadde han planlagt å ikke si til noen. Tidligere hadde det kun vært bruddstykker av det som bekymret ham som han hadde snakket om til noen få han stolte på *...(..).. så satt vi der, ved siden av hverandre og vi gråt begge to, både presten og jeg, jeg tror vi satt der i to og en halv time eller noe sånt noe..(..).så det var godt..(..). .og etter at jeg har fortalt hele historien så tror jeg ikke jeg klarer å gjenfortelle den. Det var liksom sånn, jeg tror bare alt sammen satt*

inne og liksom ville ut.. (..) det var et ganske fint øyeblikk, å se at han (presten) ble så rørt av min historie liksom.

Jeg har i dette kapittelet forsøkt å trekke fram de funnene i datamaterialet som omhandler alle de relasjonene gutta har og som har vært viktige på godt og vondt i deres ungdomstid. Jeg valgte å dele funnene her i fem underkategorier, og ser at noen av dem skilr noe over i hverandre. Det er mange personer som er rundt disse gutta i større eller mindre grad, og det kommer tydelig fram i funnene at de alle har flere brutte relasjoner og andre som har vært svært viktige for dem.

Hvordan tar gutta tak selv?

Her vil jeg trekke fram det i empirien som omhandler det gutta sier om hva de selv har gjort for å ikke være den stille gutten lenger og for å komme seg ut av den stille perioden.

Gutta har alle *tatt tak selv*, og gjort noe for å komme ut av den stille perioden. De har kommet til et punkt der de ikke ønsker eller orker å være stille mer, der de ikke ønsker å være bare være hjemme på gutterommet mer. De ønsket alle en forandring, og de visste at noen så at de hadde sitt å streve med. Lars sier: *jeg ville få meg en utdanning liksom, jeg ville fullføre skolen, for det har aldri moren eller faren min gjort.*

Dette har vært en slags trygghet for dem; å vite at de ikke har vært helt alene med sine tanker og følelser, selv om de ikke har klart, orket eller kunnet gjøre noe med sin situasjon på et tidligere tidspunkt. Gutta ønsket alle en forandring til noe annet, som er bedre enn slik det er her og nå. *Læreren jeg har nå er også veldig god å snakke med,* sier Lars.

En av gutta torde å møte opp hos Forandringsfabrikken etter at en barnevernkonulent hadde tipset han om dem. Lars forteller at; *det var riktig sted og tid, jeg hadde aldri gjort det der, gått dit alene, seks måneder tydeligere.*

Lars: *jeg måtte bare komme meg bort, så jeg dro til farmor, så ringte jeg barnevernet.*

Gutta har ulike interesser og, som nevnt tidligere, har ingen av dem vært aktive i noen lag eller forening i barn/ungdomstid. Etterhvert har noen av de funnet nye, eller gjenopptatt gamle interesser. *Også driver jeg med musikk da. Jeg både synger og spiller gitar. Det også vært med litt til å hjelpe meg tror jeg..(..).. Hadde jeg ikke hatt det (musikken), så hadde jeg ikke greid meg liksom, sier Lars.*

Flere av gutta sier noe om at det er godt å ha en interesse og at dette kan hjelpe til med å flytte fokus over på noe annet, om en har en tung og dårlig dag. Flere av dem er svært glad i både å høre på, spille selv og å lage musikk. David og Brede er mest glad i gaming og driver endel med dette. De er også noe sosiale gjennom gamingen, og David forteller at etter en stund med venner gjennom gamingen, ble noen av disse til venner han også møter fysisk. Det hender de møtes for å game sammen, men han forteller at de også gjør andre ting sammen, som å dra på hytteturer. Gutta sier også noe om at det kan være vanskelig å komme inn på nye arenaer når en blir oppfattet som litt rar, og mange vil ikke være sammen med deg for de har hørt ting om deg.

David forteller at det som gjorde at han ønsket en endring og torde å ta steget og bli med på et treff i Forandringsfabrikken, var at han fikk følelser for venninnen. *.. da ville jeg liksom bare henge med henne .. (..).. så da ble jeg med dit, og jeg er der fremdeles* forteller David.

David forteller også senere i intervjuet at *prategruppene* på Forandringsfabrikken gjorde ham mer åpen og han lærte å snakke om de tingene som han slet med. Dette førte til at han også ble mer åpen på skolen og fikk det bedre der. Han forteller at når han ikke lenger var så stille, tilbaketrukket og ikke ønsket å motta hjelp selv, så fikk han flere venner, var mere med i en gjeng og hadde det godt, som han sier.

Brede snakker om at for han å ta tak og komme seg ut av den stille perioden, så var dette veldig delt og noe som skjedde over lang tid. På en side følte han at det var en slags boble som sprakk, for han hadde vært stille så lenge. Men det handlet ikke om en konkret situasjon når han bestemte seg eller en ting som hendte som han kan sette fingeren på, som gjorde at han ønsket en endring eller noe annet. *Men det handler ikke om der og da, det handler jo om en helhet i det ..(..). Det hjelper ikke å sitte for lenge med ting alene, de kommer ut en eller annen gang,* sier Brede.

Ole forteller at han selv følte at ting ble bedre og at han var mindre stille, nå han kom på videregående, der han selv kunne velge hvem han skulle henge med, fikk velge linje på skolen selv, og der det var en lærer som så ham og spurte direkte hvordan han hadde det. Dette gjorde at Ole selv klarte å ta tak i sine utfordringer som han da hadde holdt på i nesten ti år, og begynte etter hvert å snakke med denne læreren om alt han strevde med.

Brede sier noe om at han nå er mer klar over sine utfordringer og klarer å sortere tanker og vite hva han trenger. Han er klar på at han trenger å ha gode mennesker rundt seg, de trenger ikke alltid å snakke så mye sammen, men han trenger å være sosial. Han følte ikke at han trengte det i de stille periodene tidligere. *Før var jeg sammen med folk når jeg var på fest eller på kjøret med folk. Da fikk jeg liksom tilfredsstilt behovet med å være rundt folk,* sier Brede. Han sier noe om at da var alt gøy og moro, og han tok på seg enn maske så de andre ikke så hva som egentlig lå bak. Han sier noe videre om at han fikk en bekreftelse på at han var okay i dette feste- og rusmiljøet, og at det var deilig på en måte, men samtidig sier han nå noe om at det absolutt ikke var det han trengte.

Jeg har i dette kapittelet tatt for meg funnene i datamaterialet som omhandler hva gutta selv har gjort, og hvordan de har tatt tak for å endre på sin situasjon. Det er ulikt

hvordan de fire gutta har håndtert dette, men det ses klart en kombinasjon av hva de gjør selv og de som står rundt i det gitte tidspunktet.

Hvordan oppfatter gutta seg selv? Før og nå.

Her vil jeg trekke fram det i empirien som omhandler det gutta forteller om hvordan de oppfatter seg selv nå, og hvordan de ser tilbake på slik de var i den stille perioden.

Gutta oppfatter seg selv ulikt og de blir alle tankefulle under intervjuet, når de skal fortelle om den stille perioden eller periodene de har hatt tidligere. Det kan virke som de synes at noe er vanskelig å huske, det kan jo også være tilfelle, da det ligger flere år tilbake i tid. Noen av gutta kan også av ulike grunner ha fortrenget og glemt en del av opplevelsene og minne, men dette er ikke noe som jeg gikk nærmere inn på i intervjuene.

Gutta har ulike, men *gode* grunner til at de var stille og trakk seg unna de som ønsket å hjelpe dem eller så at de hadde noe de strevde med. De sier alle at skjønner at de var vanskelig å få kontakt med. Brede forteller at han også bevisst lot håret gro, slik at han hadde en lang lugg å skjule seg bak, slik at han slapp å se på andre, og han unngikk at andre så ansiktet hans så godt. De har alle hatt ulike strategier for å holde seg unna og å unngå ubehagelige situasjoner og spørsmål. Felles for dem er at de i en periode var stille og opplevdes usynlige, både av seg selv og for andre.

Gutta oppfattet seg selv i den stille perioden som ensomme, men ikke alene. De hadde venner som de var en del sammen med, de var sammen med andre elever på skolen, men de følte ikke at de hørte til eller at de var med i gjengen i klassen. Gutta hadde heller ikke nære venner som viste hvordan de egentlig hadde det. Lars sier: *jeg var ikke*

den som snakka frivillig, men jeg svarte når jeg ble spurt om noe..(..).. Jeg er litt sånn enda, jeg er ikke den som tar initiativ til samtale. Brede sier: jeg var bråkete og jeg var helt stille og hadde ikke kontakt med noen. Ole forteller: jeg har vært mest stille kanskje, men litt mer bråkete hjemme kanskje.. (..).. Jeg var alltid dritredd for hva folk syntes om meg og sånn.

David og Brede forteller at de oppfatta seg om outsiders da de ikke likte fotball og alle de andre gutta på skolen spilte fotball i friminuttene og på fritiden. En kan jo undre seg over om gutta selv syntes det var rart at de ikke hadde de samme interessene som de andre. Hva kan det gjøre med et barn, når en ser at alle de andre gutta i klassen liker fotball, men det gjør ikke jeg. Dette gjorde at de ikke var noe særlig sammen med de i klassen på fritiden heller. *Jeg har alltid vært den litt merkelige og ..(..)..du blir ikke helt godtatt. Jeg ønsket jo å ha kontakt, men så klarte jeg ikke helt det, og så vokste du opp i miljøer som det ikke finnes noe felles interesser, og da blir du han litt merkelige med rare interesser,* sier Brede.

Brede fortellere at han har hørt av tidligere klassekamerater i de senere år, at de trodde han hadde det bra, at alt var greit og at han hadde venner. De hadde sett at han hadde noen å være med på skolen, og tenkte at det har han sikkert hjemme også. Brede fortellere at klassekameraten var en av hans nærmeste naboer, og hun hadde aldri tenkt på at han ikke hadde ordentlige venner.

To av gutta oppfattet seg selv som tenkende og beskyttende i den stille perioden. Den ene, som jeg beskrev tidligere, som følte han måtte beskytte mor og lillebror, den andre måtte ta vare på mor som ble syk. De viste omsorg for de rundt seg som trengte det, men forteller at de fikk lite oppmerksomhet og omsorg tilbake.

David forteller om det å stille opp for andre og snakker om sin nære venninne på videregående: *hun hadde jo sine issues, så jeg måtte jo backe opp noen ganger og være støttende. For det meste var det hun som hele tiden støttet meg, men ..(..)..jeg har alltid fått for meg at jeg er en snill gutt, så det kom jo litt naturlig.*

Gutta beskriver at de oppfatter seg selv ganske annerledes **nå**, enn den de var i den stille perioden. Lars forteller: *jeg er mye mer åpen nå. Jeg kan svare på hva jeg slet med i ungdomstida, det gjorde jeg ikke før. Jeg var redd for at andre skulle dømme meg for hva jeg fortalte.*

David forteller at han alltid har vært stille og at han er det enda. Men stillheten hans har endret seg. Tidligere sier David at han var stille og hjemme på gutterommet, søkte flukt inn i spillverden og han var lite på skolen, da han ikke orket at andre skulle se hvordan han hadde det egentlig. Han orket ikke og ville ikke ha spørsmål og forsøkte på denne måten å gjøre seg usynlig fra familie, skole, hjelpeapparat og omverden forøvrig. Han gjentar også flere ganger under intervjuet at han var opptatt av å *ville klare seg selv.*

Nå etter at han tok tak selv og ønsket «å lette hjertet sitt» som han sier, og å snakke om de problemene og utforingene han hadde og fortsatt har, har han noen å snakke med om de vanskelige tingene, og han har noen gode venner. Han trives i klassen og på den videregående skolen, og David har funnet en helsesøster han har tiltro til og prater med. Han har funnet det faget på skolen som interesserer ham og som han tenker han skal studere videre på høgskolen på.

Ole forteller at han ser på seg selv som mer voksen nå, etter det han har opplevd og vært igjennom i den stille perioden han hadde i ungdomsåra. Han går nå på en skole med tilrettelegging, og har en god skolehverdag. Han forteller at denne skolen er for elever som har slitt mye på vanlig videregående skole, og jeg har fått lov av ham til å gjengi de viktigste punktene som skolen viser til i sin studieplan, for å illustrere hva Ole mener er avgjørende for at han nå får fullført den videregående skolen.

Punktene under er hentet fra skolens nettside og anonymisert:

Skoletilbudet på (navn) vgs. er tilpasset den enkelte elevs forutsetninger og behov:

- Undervisningen gis i mindre grupper som gir mulighet for individuell oppfølging og tilpasning.
- Avhengig av den enkeltes behov kan skoleløpet utvides med inntil 2 år (til sammen 5 år).

- *Skolen har et bredt og variert fagtilbud som gir elevene mulighet for å velge fag etter interesser og behov*
- *Tett oppfølging av kontaktlærer og rådgiver sikrer at valg av fag er tilpasset elevenes ønsker om framtidige studier og arbeid.*
- *Mulighet for deltakelse i (sted) Campus, for å forberede elevene på videre studier.*
- *Et variert tilbud av sosiale og faglige aktiviteter der elevene samarbeider om innholdet og regulerer egen deltagelse.*
- *Samarbeid med nettverk rundt eleven*

Ole forteller at det er viktig for ham at alle elevene på skolen vet at alle er der for en grunn. Man blir ikke sett rart på om man har en dårlig dag, og om man er syk, ikke kommer seg ut av senga på grunn av angst eller uteblir for et eller annet, så møtes man med forståelse og hyggelig spørsmål om hvordan en har det når en er tilbake. Uansett om fraværet er to dager eller to uker, så blir man tatt godt imot. *Lærerne sier for eksempel at hvis du ikke orker å være i timene, så kom hvertfall på skolen, så kan du sitte ute i fellesområdene, og kanskje snakke med noen voksne eller noe, sier Ole.*

Lars forteller at han er blitt en person som blir med på ting, slik var det aldri tidligere. Nå kan han høre om det og om det høres bra og interessant ut, så bare møter han opp og ser hva ting er. *Det er en sånn person jeg er blitt liksom, jeg trenger liksom ikke gruble over ting, så jeg ombestemmer meg, jeg bare kjører på liksom, sier Lars.*

Og slik var det at Lars kom i kontakt med Forandringsfabrikken, ved at barnevernkonsulentens hans nevnte dette som et sted man kunne møte andre ungdommer som hadde noe de slet med, og han møtte opp der de hadde et treff. På samme måte som han ønsket å stille til intervju i mitt prosjekt, etter forespørsel fra Forandringsfabrikken.

Lars sier også at han ikke liker personer som tar mye plass, som krever og får mye oppmerksomhet. Han antyder at dette kan ha noe med at han selv fikk lite oppmerksomhet tidligere i barne- og ungdomsåra, og at han i perioder skulle ønske at han fikk mer av dette. *Jeg bare liker det ikke, sier Lars. Jeg prøver å unngå å være sammen med slike mennesker.* Brede forteller at det er en annen type mennesker han

forsøker å unngå å være sammen med: *..en type, spesielt type mennesker som aldri har..(tenkepause).. som aldri hatt noe problemer liksom, deres største problem er at de fikk en firer i matteprøven liksom. Da blir jeg litt sånn oppgitt..*

Jeg har i dette siste kapittelet i analysen vist de funnene i datamaterialet som omhandler det gutta sier om seg selv både nå og tidligere. De sier alle noe om at de har endret seg mye, selv om noen av dem til tider fortsatt er stille, er det på en annen måte nå.

Hele analysekapittelet har tatt for seg alle de funn jeg har valgt å trekke ut fra datamaterialet etter problemstillingen, forskningsspørsmålene og temaguiden. Neste kapitel i studien vil omhandle oppsummerende refleksjoner og drøfting av funnene.

DRØFTING AV FUNN OG OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER

I denne delen av studien vil jeg sammenfatte og oppsummere, reflektere og drøfte hva mine funn omhandler, ut i fra deltageres erfaringer. Underveis vil jeg trekke inn relevant og anvendt teori.

Jeg har laget meg tre bolker til oppsummering og drøfting av empirien. Disse er i tråd med problemstillingen, forskningsspørsmålene og empirien jeg har presentert tidligere:

Veien inn i stillheten og usynligheten. Her vil jeg ta for meg familie og fedre, skole, masker/roller og sykdom i familien.

Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden? Her vil jeg ha fokus på: at gutta tar tak selv, gode venner, nytt nettverk og arenaer, skole, rett person på rett sted til rett tid.

Hva kan vi som er rundt de stille gutta i hjelpeapparatet bidra med? Her vil jeg ha spesielt fokus på: å stå på sidelinjen, å si at vi ser, tilby støtte og avvente, være klar og interessert - når gutta selv tar tak.

Veien inn i stillheten og usynligheten

Jeg vil i dette kapittelet drøfte og reflektere rundt hva som er de meste fremtredende faktorene som gjør at disse gutta ble stille og usynlige. Det er viktig å si at det er sammensatt og komplekst, hva som har bidratt til dette, men det er noen faktorer som gutta snakker mer om enn andre under intervjuene.

De fire gutta har ulike veier inn i stillheten og usynligheten, men de har alle en del fellestrekk. Det slår meg at gutta har litt forskjellige former for stillhet og at de også veksler mellom disse. Noe er påtatt og selvvalgt, ofte som en strategi for å slippe unna ubehagelige situasjoner, som Bø og Shiefloe (2007) sier.

Lars oppsummerer under intervjuet hva han mener har formet han på veien: *det er mye som har gjort at jeg har blitt den jeg har blitt..(..).. Det har vært mye opp igjennom. Mobbing, hjemmesituasjon og en lillebror å være bekymra for liksom. Så det er mye. Det har blitt det. Brede forteller: en kombinasjon av oppdragelse, hva slags miljø du er i, hvordan lærerne forholder seg til deg, ..(..)..det blir en slags liste som du krysser av hva du ikke sier, ikke gjør..(..).. du styrer hva du gjør ut i fra hva slags respons du får. Og til slutt sier Brede: *Man blir slik som man blir behandla.**

Det kan også være som når David forteller at han har vært utfrosset på skolen, tar han på «en stillegutt rolle», og gjør seg utilgjengelig. For det er enklere å være han rare stille, enn hele tiden å jakte etter venner for så å bli avvist. Å være stille på denne måten blir en forsvarsmekanisme, for å unngå noe som er verre, som her; avvisning. Som gjengitt i *Gatekapital*, sier Goffman (1971), at en person som møter en annen vil tilpasse sine handlinger for å gjøre inntrykk på den andre (Sandberg og Pedersen, 2009).

Noe stillhet er også, på en måte, påtvunget, i form av forforståelse og forventninger fra andre. Brede forteller at en av lærerne han hadde møtte ham med gamle historier og behandlet ham deretter. Som Skærbæk og Nissen (2014) sier, blir han redusert til et hjelpetrengende objekt og læreren evner ikke å se ham slik han er her og nå. Da blir stillheten til Brede som forventet, og han forteller også at han ikke ble stilt krav til, og dette ble en svært dårlig sirkel som varte over mange år på barneskolen. *Hadde jeg gått inn på ungdomsskolen med venner, så hadde jeg ikke endt opp som jeg gjorde*, forteller Brede. Dette gjorde at han forble stille og innesluttet på første del av ungdomsskolen, for så etter en stund å søke ut til nye nettverk, som etter hvert viste seg og ikke være noe bra for ham. Det ble en periode med en del festing, rus og ting han i dag angrer på.

Lars forteller at når han i perioder hadde det vondt og strevde veldig med ting hjemme, så ble han taus og stille og prøvde å gjøre seg usynlig for andre. Han hadde nok med seg selv og orket ikke innblandinga fra andre.

Flere av gutta snakker om at de har hatt lite støtte i familien sin og at dette har gjort det både vanskeligere å ha dårlige dager og at det har gjort at de har blitt mer stille og

trukket seg unna. Ole som opplevde at ingen i familien skulle vite at han ikke hadde det bare bra, som til slutt fant ut at en i familien hans hadde gått på samme tilrettelagt skole som han. Familien blir mer opptatt av å ha en fin fasade og ikke å godta Ole slik han er. Som Helsebror Andersen sier, skal gutta «ta det som en mann, tøffe gutter gråter jo ikke». Brede snakket også om dette under intervjuet, at dette er en forventning som er i samfunnet i dag.

Brede, som ikke opplevde at far aksepterte ham, sitter kanskje igjen i det gamle mønsteret om at gutter skal holde ting inni seg, og ikke snakke om ting som er vondt eller vanskelig. Helsebror Andersen sier, at dette er en holdning vi må til livs at vi må styrke guttene i troen på seg selv og gi dem større frihet.

For å unngå flere historier som Brede sin, er slike guttekonferanser som de holder i Asker er svært godt tiltak. Dagens fedre til 10. klassinger lever i en annen verden enn de selv gjorde på slutten av ungdomsskolen, med sine fedre. Slik Purvis (2002) sier, så var fedre den gangen ikke ansett som så viktig i småbarnsperioden. Denne tenkningen har endret seg, og i dag ser vi annerledes på dette. En slik konferanse kan være et svært godt bidrag for å belyse viktige temaer om farsrollen og gutters psykiske helse i dag.

David sier også flere ganger under intervjuet at han stadig falt tilbake på at han ville klare seg selv, og når noen forsøkte å nå inn til ham, for eksempel når hans far døde, så trakk han seg heller unna. David sier: *Når jeg først er alene, så vil jeg bare være det, selv om det ikke er så morsom akkurat.* Jeg tolker dette til at han gjerne ville ha hjelp, men at han ikke maktet eller var klar til det, siden han sier at det ikke var noe morsomt akkurat. Det er vanskelig å vite hva som holdt David igjen, og at han ikke klarte å motta hjelp. Det kan være at det ikke var rett person på rett sted og at David ikke var klar eller av ulike grunner klarte å motta hjelp enda også.

Sykdom i nær familie har også bidratt til at flere av gutta gikk inn i en stille periode. Enten som Lars som ble satt i bakgrunn av en syk lillebror, eller David, som opplevde både å miste far og at mor i etterkant ble innlagt på sykehus. Som *TOPP-studien* sier,

så kan ungdom i en periode ha vansker med å finne seg selv og sin plass i samfunnet, og de kan plages med ulike emosjonelle vansker. Når vi vet dette og at noen av disse gutta får en alvorlig sykdom i nær relasjon å slite med i tillegg, skjønner vi at det blir vanskelig å være dem. Og kanskje spesielt siden flere av dem har få andre voksne å spille på rundt seg. Og som Frønes (2007) sier, har ungdom i dag færre voksne rundt seg ute i nærmiljøet en tidligere, det er færre andre voksne til å se disse stille gutta som sliter og blir stille.

Det er mange ulike faktorer som kommer frem i intervjuene som har gjort at gutta gikk inn i en stille periode. Det kommer også frem i analysen at guttas vei inn i stillheten kan ses noe forskjellig, at det er noe delt mellom gutta.

Brede og David hadde flere ytre faktorer som spilte inn, i form av forutinntatte lærere, eneundervisning og mangel på venner. Ole og Lars sier begge noe om at det var mere ting inni seg som gjorde at de gikk inn i en stille periode. Dette kan henge sammen med guttas ulike måter å takle alle de emosjonelle vanskene som kan oppstå i ungdomstiden på, som *TOPP-studien* sier noe om.

Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden?

Jeg vil i dette kapitlet drøfte og reflektere rundt hva som har vært viktig for de stille gutta ut i verden. Med «ut i verden», mener jeg hva som har bidratt til at gutta har kommet seg videre, etter at de selv tok tak, og klarte å begynne på veien ut av den stille perioden. Det er som i forrige kapittel ikke mulig å gi *ett* svar på hva som har vært viktig, da det kommer frem under intervjuene at det er mange ulike ting faktorer som må være på plass samtidig, ikke minst at gutta må *ta tak selv*. Dette syntes også å være en ganske lang prosess, og ikke noe som skjer plutselig, men som gir seg til uttrykk når gutta selv er klare og de rette forutsetningene er på plass rundt dem.

Det er flere ting som gutta gjør, og som er viktig at er rundt dem, som bidrar til at de kommer seg videre ut av stillheten, og «ut i verden». Det har på ingen måte vært noen enkel vei, da gutta har mye dårlige erfaringer «i ryggsekken». Som Davis sier: *Ting blir bra, og så blir det verre igjen, før det igjen blir bedre.* Og Lars sier også noe av det samme: *når ting roa seg her og jeg flytta sammen med mamma og sånn. Det gjorde jo at jeg fikk et tilbakeslag, da fikk jeg jo depresjon og sånne ting. Måtte slutte på skolen og.* Dette viser noe av det som gutta sliter med, etter alle de dårlige erfaringene de har hatt i barne- og ungdomstiden, og i perioder hvor de har vært stille og usynlige.

En viktig faktor er at de møter andre som er i en lignende situasjon som dem selv, og de ser at de har det bra, tross sine utfordringer. Det hjelper gutta, når de ser at de grepene de gjør selv nytter for å endre på sin situasjon.

Når de stille gutta møter andre ungdommer eller voksne, som møter dem med respekt og interesse, føler de seg mindre alene og at de betyr noe for andre. Som Furman (2000) sier, så er det viktig at ungdommene som ikke har voksne hjemme, som de kan snakke med om sine problemer, møter andre de kan være fortrolige med, og som de kan fortelle om sine opplevelser til. Som Brede sier: *Det handler mest om å finne folk som godtar deg for den du er. Folk som gjør deg trygg. Også handler det litt om å lære seg å tørre og faktisk ..(tenkepause).. hmm, ta sjanser liksom. Sender jeg en melding til noen liksom, så må jeg faktisk svare den opp.*

Som Brede sier, så må han ta noen sjanser selv, men dette er først når det er noen han kan føle seg trygg på. Et sted de fire gutta følte seg trygge og ivaretatt, var i Forandringsfabrikken.

For gutta har det vært viktig at de har visst at noen ser at de har noe de strever med, og at de til slutt har kommet til et punkt de tar tak selv, da de vil ha en forandring i slik de har det nå. Det har vært viktig for gutta at når de tok dette steget, så stod en der og tok imot dem og var der over tid. Dette gjelder både i første fase, selve «steget over dørstokken», og videre i Forandringsfabrikken.

Gutta ble alle på ulike måter, etter at de tok tak selv, innen kort tid satt i kontakt med Forandringsfabrikken. Under intervjuene legger gutta stor vekt på måten de ble tatt imot der, som var inkluderende og et sted de endelig kunne være fullt og helt seg selv. Som Hertz (2013) sier, er det viktig at det møtet gutta får med andre utgjør en forskjell, og den de møter må ha evnen til å se hele menneske. Slik kan gutta føle seg møtt og at de ser nytten av å fortsette i Forandringsfabrikken. Forandringsfabrikken hadde en arena hvor gutta kunne møte andre ungdommer, uten fordommer og hvor alle var for en grunn, som de ikke alltid trengte å snakke om. Forandringsfabrikken er en uavhengig frivillig aktør som tok imot med åpne armer, som de ikke trengte å ha noen maske eller roller for, som et sted de bare kunne være, og som Antonovsky (1991) sier, så kan dette hjelpe gutta i prosessen på vei fra uhelse til helse (Mæland, 2005).

Møte med Forandringsfabrikken ble et møte med noe helt annet enn de hadde møtt før, både på skole og i hjelpeapparat, et sted som tilbyr et fellesskap og noe som har vært en viktig brikke for de stille gutta, videre ut i verden.

Det kan se ut til at måten Forandringsfabrikken er organisert på og det brede tilbudet de har, samt det at de ungdommene som kommer dit blir møtt på en åpen og inkluderende måte, er viktig. Dette gjør at ungdommene føler seg møtt, sett og at de opplever at de ikke er alene og gjør at de syntes det er et fint og nyttig sted å være.

Noe annet som er viktig for disse gutta ut i verden er at de har hatt støttespillere som de kan stole på, det er ikke mange, men noen gode. Alle gutta sier under intervjuene at oppveksten har vært preget av ensomhet, og om de har vært sammen med andre så har de allikevel følt seg alene. De har hatt noen å være med, men ikke ordentlige venner. Lars sier: *Jeg har to gode venner, de kan jeg snakke med. Det er godt.* Vennene som de beskrev som gode, var dem som kjente noe av deres historie. Med disse vennene trengte de ikke alltid å snakke om hva som plaget dem, men de ble møtt med forståelse om de hadde dårlige dager. Å ha gode venner som forstår, kan bidra til at gutta opplever at livet blir mer håndterbart, at det gir mer mening og at de får en annen forståelse for de situasjoner som oppstår, som Antonovsky (1991) sier i Borge (2003).

For gutta var det forskjellige personer som sto der når de trengte et som meste. Det var ei tante, ei venninne, mamma, en prest, som var der på det rette tidspunktet når gutta selv tok tak og ville noe annet. Å ha slike *betydningsfulle andre* er ofte en beskyttende faktor som kan være med på å dempe utfordringene til gutta (Furman, 2000). Og ha positive opplevelser og erfaringer sammen med betydningsfulle andre er svært viktig for disse ungdommene, slik som David forteller om når han bodde hos onkel, da far døde og mor ble syk, er svært viktig (Borge, 2003).

Slik jeg tolker funnene i datamaterialet ser det ut til at flere at gutta har blitt «pushet» noe av noen de kjenner godt, for å ta det avgjørende steget for å oppsøke hjelp. Lars snakker om farmor som «var helt nazi» og David snakker om venninnen som «ikke gadd å høre noe mer på klagingen hans». At dette er trygge personer som de stoler på, mener jeg er helt avgjørende. Likeså at det er en person som er på «rett plass til rett tid», som Lars sier, som når han snakket med presten på konfirmasjonssleir. Dette er en type vendepunkt som har vært viktig for guttas vei ut i verden, men det er klart at det ligger mye jobb, fra gutta selv, før de kommer til dette steget. Som Hertz (2013) sier, turte gutta å gi disse viktige personene en mulighet til å nå inn med en form for hjelp som ble viktig på veien ut i verden, det var en «glippe i skallet» i gutta.

På guttas vei videre ut i verden, er også en svært viktig faktor en endret skolesituasjon. Flere av gutta har byttet skole, det er nye lærere som møter dem med blanke ark, nye medelever, og noen av dem hadde tilrettelagt undervisning. I denne nye skolesituasjonen fikk gutta nye nettverk og nye venner, likeså som de gjorde gjennom Forandringsfabrikken. På disse nye arenaene kan gutta slippe å ta på seg ulike masker og roller for å passe inn, og de kan være seg selv i møte med andre ungdommer som har opplevd noe lignende som dem. Som Bø og Shiefloe (2007) sier, tar man på seg ulike roller og masker for å slippe unna ubehagelige situasjoner.

Hva kan vi som er rundt de stille gutta i hjelpeapparatet bidra med?

Jeg vil under dette kapittelet drøfte og reflektere rundt hva hjelpeapparatet kan bidra med rundt de stille gutta, som kan bidra til at det blir noe enklere å komme seg ut av den stille perioden.

Lars sier: *...(..).. prøve å se gjennom maska liksom, prøve å se personen som er bak der. Være der for personen og si at jeg ser du ikke har det bra, selv om han ikke får noe svar. ..(..).. Det tror jeg er viktig for andre også. Det er ganske godt for en.. (..) .. Læreren min sa først, at jeg ser du ikke har det bra, men jeg svarte bare at det var noe hjemme, jeg sa ikke noe alvorlig liksom. Men det (pratet) utvikla seg etter hvert.*

Vi som er rundt disse stille gutta i hjelpeapparatet må være tålmodige og interesserte. Vi må la vær å mase, men vise at vi bryr oss. Og noe av det viktigste de fire gutta har formidlet under intervjuene, er at vi må *si at vi ser* at de har det vondt, eller at de har noe de sliter med. På den måten føler de seg mindre alene med sine utfordringer.

Om vi kommer i kontakt med gutta, må vi hjelpe til å sette dem i kontakt med andre på deres egen alder som har noe av den lignende bakgrunnen. På denne måten kan vi som er rundt de stille gutta antagelig hjelpe dem i de prosessene som kan bringer dem fremover mot friskhet og velvære (Borge, 2003). Og kanskje de etter hvert da vil kjenne på det som Antonovsky (1991) kaller en «opplevelse av sammenheng» i sin tilværelse (sense of coherence), og at de ved hjelp av dette vil kunne mestre sine belastninger bedre og komme styrket ut av disse (Borge, 2003).

Dette var suksess for Lars, når han endelig klarte å ta imot et godt råd fra sin barnevernkonsulent. Han kom da i kontakt med Forandringsfabrikken og han fikk etterhvert et nytt nettverk. Som det står i Frønes (2007) trenger barn og unge å se andre på samme alder, og slik oppfatter de at de selv er lik dem og de kan da bli mer trygge i seg selv.

Vi kan også hjelpe gutta å komme i kontakt med andre som kan være viktige støttespillere for dem, som for Ole var DPS.

De stille gutta jeg har snakket med har ikke bare sittet inne på gutterommet og forsøkt å holde seg unna andre. De har i perioder gjort det også, men vel så mye har de beveget seg rundt i samfunnet, men ofte har vi ikke nådd inn eller vært på rett sted til rett tid. Eller vi har misforstått, vært forutinntatte eller naive. De har vært på skole, hos venner, de har snakket med helsesøster og barnevernet.

David sier til og med at han tror ikke at foreldrene hans har vært bekymret for han. Han tror at de har tenkt at han har det helt fint på skolen. Dessverre forteller intervjuet jeg hadde med ham at han har vært lange perioder uten venner, vært utfrosset og i flere perioder har han jaktet på venner uten å nå helt inn i gjengen, og heller innatt rollen som han litt rare som ingen vil være med. Som det står i Skærbæk og Nissen (2014) må vi som er rundt gutta og forsøker å nå inn til dem ta høyde for de ulike kontekstene gutta befinner seg i til enhver tid. Gutta veksler mellom ulike arenaer flere ganger om dagen, og vi må tilstrebe og hjelpe dem til å se hva dette gjør med dem. De skal være på skolen og forsøke å konsentrere seg om fag. De skal sitte på venteværelse hos helsesøster å føle at alle ser og snakker om dem. De skal gå hjem fra skolen alene, for de orker ikke å forholde seg til andre eller de har ingen å gå med, og hjemme venter kanskje et tomt middagsbord, for foreldrene har måttet ordne med den syke lillebroren.

Helsebror Andersen, har et svært viktig poeng i at vi må ha tilpassede tjenester rettet spesielt mot gutter. Som Ole nevner under intervjuet, så følte han seg beglodd og utilpass med å sitte på venterommet med masse jenter, noe som førte til at han gikk. Helsesøster Mildrid Stien, som jeg har nevnt tidligere, som har skrevet i Tidsskrift for Helsesøstre (nr.1,2014), hevder at de fleste guttene som oppsøker helsestasjon kommer for å teste seg for klamydia. Dette er guttas ufarlige grunn til å ta kontakt, likesom jentene oftest kommer dit for prevensjon. Når da gutta møter opp gis det også anledning til å berøre andre temaer, og hun sier at det opplever hun i stor grad at de guttene hun kommer i kontakt med gjør. Det har også vist seg at guttas problemområder er langt bredere enn tidligere og hva angår jenter.

Som Hertz (2013) sier, må vi som er rundt gutta i hjelpeapparatet ha evne til å se hele menneske og vise tilstedeværelse og håp.

Flere av gutta snakker om dette under intervjuene: *Det er vanskelig å tro at noen vil en vel når en har mye erfaring med det motsatte*, sier Brede. Han sier også under intervjuet

at det er vanskelig å motta hjelp fra noen som får betalt og at han liker dette dårlig, han ønsker å bli møtt av noen som virkelig interesserer seg for ham, og som vil hans beste. Brede sier under intervjuet at han ble møtt med mye fordommer, spesielt fra lærere på ungdomsskolen. Og som Hertz (2013) sier, må vi gi brukeren opplevelsen av å bli sett, som noe mer enn sin sykdom og diagnose. Vi må ikke glemme at det å være stille gutt er et symptom for en årsak som gjør at de stille gutta er som de er og gjør som de gjør. Det er denne årsaken vi må hjelpe de stille gutta til å håndtere (Hertz, 2013).

I Helsedirektoratets nasjonal faglige retningslinje, for blant annet helsestasjon for ungdom (www.helsedirektoratet.no), er det en sterk anbefaling at det settes mer søkelys på gutter og deres tjenestetilbud på helsestasjonene. Det står at det bør vurderes å iverksette tiltak for å nå gutter i større grad og da utjevne forskjellen på bruken av helsestasjon for ungdom, mellom gutter og jenter. Det står videre at det er viktig at gutter opplever god tilgang på denne tjenesten.

Med den nye kunnskapen om *de stille gutta* jeg sitter med nå, etter dette masterprosjektet, mener jeg at dette er en svært viktig og god anbefaling. Jeg mener at man må tilstrebe å oppfylle denne anbefalingen, og at flere må få et økt fokus på gutta på helsestasjon for ungdom, slik som blant annet, Asker kommune og bydel Frogner i Oslo. Og som helsesøster Moen i Asker kommune, som jeg har nevnt tidligere, sier, bør skolehelsetjenesten med helsesøster styrkes i flere norske kommuner. Samtidig bør det tverrfaglige samarbeidet knyttet til ungdom med psykiske plager styrkes slik at alle jobber i samme retning. Moen viser til at helsesøster er et lavterskel tilbud til alle ungdommer i skolealder, som kanskje er en av de aller første elever kan henvende seg til. Om helsesøster bare er på skolen en dag eller to i uka, er hun kanskje ikke der når ungdommen har behov for hjelp eller tør å oppsøke hjelp.

Flere helsesøstre og et bedre tilbud til gutter ved helsestasjon for ungdom er noe som må tilstrebes, men dette er også noe som gutta jeg har intervjuet sier noe om. En av gutta er veldig opptatt av at han syntes selve utformingen og lokasjonen med helsesøster og helsestasjon er feil. Det er venterom, gjerne i skolens bygg, og alle ser at du går dit. Jeg tolker det dithen at spesielt David ikke ønsker å stigmatiseres og bli sett på som syk

eller at han trenger hjelp fordi han ønsker å gå til en helsesøster. Ole sier også at det ikke er viktig at det nødvendigvis er en mannlig helsesøster han kan snakke med, men det er mer det at han må gå til et kontor, og at det er så veldig synlig. Jeg tenker også at vi som er rundt gutta i hjelpeapparatet også må passe på at tilbudet deres ikke blir for spesifikt, individrettet, snevert og ensrettet, etter å ha intervjuet disse stille gutta. Ut i fra det gutta sier, ser jeg det som en et ønske fra dem at helsestasjon for ungdom og helsesøster ikke bør ligge på skolens område eller i tilknytning til dette, som det ofte gjør. De ønsker å gå et uavhengig sted, som det ikke er synlig at de går til.

Jeg finner det nødvendig å nevne her at når jeg startet på dette masterprosjektet, så tenkte jeg at det var enda mer vi som er rundt de stille gutta kunne gjøre, men at vi ikke hadde funnet den «rette nøkkelen» enda. På sett og vis er det mye vi kan og bør gjøre, men vi må i mye større grad tilpasse oss gutta og deres behov. Vi må være «fremoverlente» og gi god og tydelig informasjon, ikke minst om hvor de kan henvende, seg når de selv er klare til å søke hjelp.

Ved å møte gutta med annerkjennelse, som det står om i Skærbæk og Nissen (2014), kan vi klare å samarbeide med gutta, og det vil kanskje oppstå ny kunnskap som kan bli nyttig både for dem og hjelpeapparatet.

Men ikke minst ser jeg etter disse intervjuene med gutta, at den største jobben og det viktigste, det gjør gutta selv. Ved at de ønsker noe annet og tar tak i sin situasjon, og det vi i hjelpeapparatet kan gjøre, er å håpe på at vi står der på rett sted til rett tid. Slik som presten gjorde på konfirmantleiren til Lars. Og som Helsebror Andersen sier, så må vi hjelpe gutta til å bryte ned bildet om at store gutter ikke kan gråte. At vi hjelper dem og fedrene deres slik de gjør i Asker kommune, til å sette fokus på psykisk helse blant gutter, så det blir lettere for de andre stille gutta og tak selv og gjøre noe med sin situasjon som er vond og vanskelig.

OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

I dette masterstudiet har jeg tatt for meg *de unge stille gutta*. Jeg har gjennom intervjuer, analyse og drøfting forsøkt å gjøre rede for problemstillingen: *Hvordan kan jeg, som en del av hjelpeapparatet, bistå de stille gutta på veien ut av gutterommet?*

I empirien og analysen kom det frem ulike refleksjoner og historier, men allikevel var det noen temaer som gjentok seg hos de fire deltagerne. Empirien ble derfor presentert under fem hovedtemaer: *Usynlighet, Synlighet, Hvor viktig er de som er rundt gutta Hvordan tar de tak selv og Hvordan oppfatter gutta seg selv? Før og nå.*

Disse funnene ble igjen drøftet opp mot relevant teori under temaene *Veien inn i stilheten, Hva har vært viktig for disse gutta ut i verden og Hva kan vi som er rundt de stille gutta bidra med?* og gjennom dette arbeidet håper jeg at jeg har klart å svare på min problemstilling.

Som jeg har skrevet om i drøftingsdelen, hadde jeg en forutinntatthet når jeg startet opp med dette prosjektet, om at jeg som en del av hjelpeapparatet, måtte gjøre noe annerledes, for å nå inn på gutterommet. Men at det kom tydelig frem i analysen er at den største jobben gjør gutta selv. Jeg, som en del av hjelpeapparatet, blir mer en «brikke», som det gjelder at står på den rette plassen når gutta selv er klare og får til å komme seg ut av den stille perioden. At vi som er rundt de stille gutta, sier at vi ser at de sliter og gir informasjon om hvor de kan gå for å få hjelp når de er klare til det.

Ved å jobbe rundt de stille gutta, slik de sier, ved å være lydhør for deres premisser, mener jeg at jeg klarer å ivareta noen av de elementene som må sies å være sentrale i det psykososiale arbeidet, ved blant annet å tilstrebe og ikke ta gutta og deres utfordringer som noe som er «gitt eller fast». Det er vi i hjelpeapparater om må legge til rette for at gutta får den hjelpen de trenger når de klarer til å søke den, og som Hertz (2013) sier, skal den hjelpen vi tilbyr utgjøre en forskjell og det er jeg som hjelper, som har ansvaret for dette (Hertz, 2013).

Avslutningsvis i denne studien ser jeg at jeg kunne hatt større fokus på å finne enda mer relevant teori å støtte meg til, slik at jeg hadde hatt mer teori å drøfte alle de interessante funne opp imot. Under transkripsjonen ønsket jeg også at jeg var noe mindre tilbakeholden med oppfølgingsspørsmål, uten at dette hadde gått ut over det at gutta selv skulle fortelle sin historie. Dette kunne vært gunstig og interessant, for at jeg kanskje hadde fått en enda videre forståelse om hvordan disse gutta gikk inn i den stille perioden og hva som lå bak, når de selv klarte å ta tak og komme seg videre ut i verden. Om jeg skulle forsket videre på *de unge stille gutta*, ville jeg hatt enda større fokus på de utfordringene gutter med psykiske helseproblemer sier at de har, i møte med for eksempel helsestasjon for ungdom.

Helt til slutt vil jeg gjengi noe Lars sa på slutten av intervjuet. Da jeg spurte om det var noe mer han ønsket å legge til, kom han med det han kalte *et tips* til de som forsøker å hjelpe de gutta, som de ser sliter med noe:

Prøv å se enkeltmennesket.

Forstå at selv om man er stille så kan man ha problemer liksom.

Jeg var stille, jeg var ikke den som var mest bråkete liksom.

Alle tenker at den som mobber, har problemer,

men ingen tenker at den som blir mobbet har det liksom.

LITTERATUR

Andersen P.A, 2018. <https://familieklubben.no/helse/mange-er-laert-opp-til-at-store-gutter-graater-ikke/358> Lesedato: 17.4.2018

Andersen og Bakken, (2015). "*Ung i Oslo*"
<http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2015/Ung-i-Oslo-2015> Lesedato 16.3.2018

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. 2. utgave, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Borge, A.I.H (2003). *Risiliens, risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk

Bø, I. og P.M. Schifloe, (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget

Corneau, G. (2000). *Fjerne fædre, fortabte sønner. På vej mot en maskulin identitet*. Århus: KLIM

Fisker, A. (2005). Rapport: *Lad patienten fortælle*. Danmark.
Utdelt ved studiet.

Forandringsfabrikken: <http://www.forandringsfabrikken.no/> Lesedato 15.3.2018

Frønes, I. (2007). *Moderne barndom*. 3. utg. Oslo: Cappelen forlag

Furman, B. (2000). *Det er aldri for sent å få en lykkelig barndom*. Oslo: Pedagogisk forum

<https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/seksjon?Tittel=helsestasjon-for-ungdom-11113#helsestasjon-for-ungdom:-alle-kommuner-skal-ha-et-gratis-helsestasjonstilbud-til-ungdom-opp-til-20-arkrav-i-lov-eller-forskrift> Lesedato: 01.05.2018

Hertz, S. (2013). *Barne- og ungdomspsykiatri. Nye perspektiver og uante muligheter*. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS

Johannessen, A., P.A. Tufte, og L. Christoffersen (2010). *Samfunnsvitenskapelig metode*. 4. Utgave. Oslo: Abstrakt forlag AS

Kirkengen, A. L. (2009). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Kvale, S og S. Brinkmann, (2009). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal akademiske

Kvalem, I.L. og L. Wichstrøm (2007). *"Ung i Norge, psykososiale utfordringer"* Oslo: Cappelen Akademisk

Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Moen, Ø. L. <https://blog.medisin.ntnu.no/ungdom-som-sliter-psykisk-oppsoker-i-mindre-grad-hjelp-enn-de-som-ikke-sliter/> Lesedato 13.4.2018

Nielsen H. og M. Rudberg (1989). *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget

Nyeng, F. (2012). *Nøkkeltbegreper i forskningsteori*. Bergen: Fagbokforlaget

Pettersen K. (1987). *Tøffe gutter, stille jenter*. Oslo: Aventura forlag

Purvis, K. (2002). *Fra Boyz til menn*. Oslo: Universitetsforlaget

Skærbæk, E. og M. Nissen, (2014). *Psykososialt arbeid – fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk

Sørli, M-A. (2000). *Alvorlige atferdsproblemer og lovende tiltak i skolen*. Oslo: Praxis forlag

Sandberg S. og W. Pedersen (2009). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget

Stien, M. *Tidsskrift for Helsesøstre nr. 1 i 2014*

https://sykepleien.no/sites/sykepleien.no/files/electronic-issues/articles/14tfh1_helsestasjon_for_gutter_2776.pdf Lesedato: 18.4.2018

TOPP studien (Trivsel og oppvekst i barn og ungdomstid) av Folke Helse Instituttet (2007- pågående)

<https://www.fhi.no/studier/topp/> Lesedato 18.4.2018

Ungdata.no. <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Ungdata-2016.-Nasjonale-resultater> Lesedato: 15.4.2018

Vedlegg 1

INFORMASJONSMAIL

Teksten er av hensyn til deltagerne anonymisert.

Hei (navn)

Så fint at du vil stille opp til intervju!

Som du nok hørte fra (navn) i Forandringsfabrikken, driver jeg å jobber med en masteroppgave innen Psykososialt arbeid ved Høgskolen i Østfold.

Jeg er 37 år og kommer fra Fredrikstad, bor i Larvik og jobber med rus og psykiatri.

Tidligere har jeg jobbet mye med ungdom på institusjon og innen rus/psykiatriomsorg og avrusning.

Oppgaven jeg holder med omhandler

"stille gutter" som (navn) sikkert også nevnte.

Det er ofte sånn at stille jenter blir lagt merke til og er "vanlig", mens gutter som er stille og lite synlige er vanskelige å komme i kontakt med og få som vet noe om.

Noen trenger kanskje hjelp, noen er kanskje stille av natur og har det fint, noen ruser seg, noen er på gutterommet og spiller. Mange dropper også ut av skolen.

Dette vil jeg prøve å finne ut mer om og (navn) mente at du kunne ha noen tidligere erfaringer og meninger om dette.

Tema for intervju:

- hvem er de stille gutta? Før og nå.
- prøvde noen å ta kontakt og hjelpe?
- forslag til hva hjelpeapparatet bør gjøre?

Du kan når som helst trekke deg fra dette.

Samtalen vil bli tatt opp, anonymisert og slettet igjen. Alt dette er godkjent av NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste).

Da sees vi ..... på Bibliotek i.....

Mvh

Elisabeth Bjerk-Undrum

Tlf :97017155

Vedlegg 2, s.1

TEMAGUIDE

A) Hva tenkte du når du fikk denne henvendelsen?

B) Hvem er de stille gutta? Før og nå.

Hvordan/hva

Kan du fortelle hvordan du var og hvordan du hadde det i den stille perioden?

Hva drev du med?

Hvem var du med?

Hvor var du?

Kan du fortelle om hvem du er nå?

Hva tror du gjorde at du var/ble en stille person/ gikk inn i en stille periode?

Oppfølging til B:

Du sa tidligere at ..... kan du utdype dette?

Kan du huske en situasjon hvor du opplevde .....?

Kan du prøve å beskrive ..... nærmere?

event:

Du fortalte ikke noe om..... kan du fortelle mer om dette?

Refleksjon til B:

Hvorfor?

Hvorfor tror du at andre beskrev deg som en stille gutt?

Hvorfor tror du at du endret deg til den du er nå?

Hvis jeg bad xx om å beskrive deg, hva tror du h*n ville ha sagt?

Lærer-

Forelder-

Venn-

Hjelper-

Vedlegg 2, s.2

C) Hvordan vil du beskrive den hjelpen de i hjelpeapparatet gav/forsøkte å gi deg i denne stille perioden?

Hvordan/hva

Prøvde noen å ta kontakt å hjelpe?

Syntes du selv du trengte du hjelp?

Hva prøvde de å gjøre?

Oppfølging til C:

Du sa tidligere at..... kan du utdype dette?

Kan du huske en situasjon.....?

Kan du prøve å beskrive nærmere?

Du fortalte ikke noe om..... kan du prøve å fortelle noe om dette?

Refleksjon til C:

Hvorfor?

Hvorfor tror du hjelpeapparatet ville hjelpe deg?

Hva tenker du om den hjelpen de tilbød?

Hva tenker du at hjelpeapparatet kunne gjort annerledes?

D:

Er det noe mer du tenker jeg burde ha spurt om?

Er det noe mer du vil fortelle?

Oppsummering:

TAKK!

Samtykke:

Dato:

Deltager:

Vedlegg 3

**GODKJENNING OG BEKREFTELSE PÅ UTSETTELSE FRA NSD
utklipp fra mailer**

45501 Stille gutter, hvem er det

Ansvarlig

Avdeling for helse- og sosialfag

Daglig ansvarlig **Ragnhild Fugletveit**

Student **Elisabeth Bjerk-Undrum**

Prosjektadministrasjon

Innmeldt 03.11.2015

Prosjektperiode: 01.12.2015 - 31.12.2018

Hjemmels og behandlingsgrunnlag: Meldepliktig prosjekt, jf. personopplysningsloven § 31

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Vi viser til statusmelding mottatt: 02.02.2018.

Personvernombudet har nå registrert ny dato for prosjektslutt 31.12.2018.

Det legges til grunn at prosjektopplegget for øvrig er uendret.
Ved ny prosjektslutt vil vi rette en ny statushenvendelse.

Hvis det blir aktuelt med ytterligere forlengelse, gjør vi oppmerksom på at utvalget vanligvis må informeres ved forlengelse på mer enn ett år utover det de tidligere har blitt informert om.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Vennlig hilsen,
Øivind Armando Reinertsen - Tlf: 55 58 33 48
Oivind.Reinertsen@nsd.no
Personvernombudet for forskning,
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
Tlf. direkte: (+47) 55 58 21 17 (tast 1)